

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Trym Sundseth

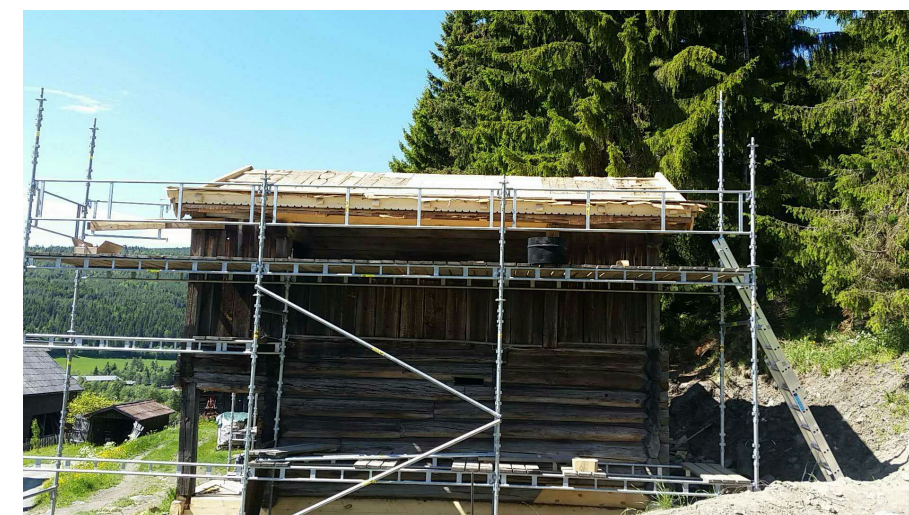
God rådgivning

En studie av bygningsvernrådgivning i Sør-Trøndelag og Oppland

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Aud Mikkelsen Tretvik

Trondheim, mai 2017

Trym Sundseth

God rådgivning

En studie av bygningsvernrådgivning i Sør-Trøndelag og Oppland

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Aud Mikkelsen Tretvik
Trondheim, mai 2017

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Forsidefoto viser restaureringsarbeid i Heidal. Fotografert av Trym Sundseth.

Jeg ønsker å takke Aud Mikkelsen Tretvik for god veiledning til oppgaven. Håvard Syse for spennende og lærerik praksis. Jeg vil også takke alle som stilte til intervju, og medstudenter på lesesalen for faglige diskusjoner. Til slutt vil jeg også takke Annar og Veslemøy Sundseth for gjennomlesning og hjelp til oppgaven.

Innhold

1. Innledning.....	1
1.1 Tema for oppgaven, problemstillinger, området for undersøkelse	1
1.2 Sentrale begrep	2
1.3 Litteratur	3
1.4 Oppgavestruktur	3
2. Teoretisk grunnlag.....	5
2.1 Verneteori.....	5
2.2 Verneverdier	7
2.3 Hva er bygningsvern?.....	8
2.4 Organisasjon.....	9
2.4.1 Klima -og miljødepartementet	9
2.4.2 Riksantikvaren.....	10
2.4.3 Fylkeskommunene	10
2.4.4 Kommunene og Byantikvaren.....	10
2.4.5 Kulturminnefondet	11
2.4.6 Museer	12
2.5 Lover og forvaltningen.....	12
2.6 Hva er bygningsvernrådgivning?	14
2.7 Praksisen i forvaltningen	14
2.7.1 Sentrale punkter i politikken	15
2.7.2 Politisk arbeid i Oppland og verdiskapningsprogrammet	18
2.7.3 Strategiplaner	20
2.8 Rådgivning på museum	23
3. Metode.....	27
3.1 Metode hva er viktig?.....	27
3.2 Utvalgsmetode.....	28
3.3 Intervjutype	28
3.4 Analysemetode	30
3.5 Hvordan svare på tema	30
4. Oppland og Sør-Trøndelag.....	33
4.1 Presentasjon av områdene	33

4.1.1 Oppland	33
4.1.2 Sør-Trøndelag.....	33
4.2 Forvaltningen i de to områdene.....	34
4.3 Museene i de to regionene.....	34
5 Analyse og drøfting	37
5.1 Intervjuene.....	37
5.2 Oppland	37
5.2.1 Intervju med Oppland Fylkeskommune	37
5.2.2 Intervju med Bygningsvernsrådgiver på Gudbrandsdalsmusea	38
5.3 Sør-Trøndelag.....	40
5.3.1 Intervju med Sør-Trøndelag fylkeskommune	40
5.3.2 Intervju med bygningsantikvar på Rørosmuseet	40
5.3.3 Intervju med antikvar hos Byantikvaren i Trondheim.	41
5.4 Rammer for rådgivning	43
5.4.1 Forvaltningen som rådgiver	43
5.4.2 Rådgivere på museum	45
5.4.3 Museum og Byantikvar	46
5.5 Sammenligning.....	47
5.5.1 Sammenligning av forvaltningspraksis	47
5.5.2 Rådgiver og bygningsvernsenter	47
5.6 Hvem har muligheten til å benytte seg av bygningsvernrådgivere?	48
5.7 Hva er god rådgivning?	50
6 Konklusjon	55
7. Kilder.....	59
7.1 Intervjuoversikt	59
7.2 Litteratur.....	59
7.3 Nettkilder.....	60
8. Vedlegg	63
8.1 Informasjonsskriv	63
8.2 Intervjuguide	63

1. Innledning

1.1 Tema for oppgaven, problemstillinger, området for undersøkelse

Temaet for denne oppgaven er bygningsvernrådgivning og diskusjonen rundt hva god rådgivning er og diskusjon rundt hvem som bør jobbe med dette. Oppgaven vil ta opp sentrale spørsmål som definisjon av bygningsvern, bygningsvernrådgivning, hva god bygningsvernrådgivning er. I tillegg drøftes hvorvidt man bør knytte rådgivning til museene.

Det har de siste årene vært en stor satsning på etterutdanning av tømrere i antikvarisk håndverk for å nå Riksantikvarens mål om at alle fredete og fredningsverdige kulturminner skal ha et ordinært vedlikehold innen 2020. I tillegg så skal ikke det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer overstige en halv prosent årlig.¹ Dette betyr at det kreves omfattende endringer til for å nå disse målene. Gjennom dette og Riksantikvarens verdiskapningsprosjekt har det ført til at man også har endret perspektiv på hva som er god rådgivning mot eiere av fredede og verneverdige kulturminner. I følge Riksantikvaren er 0,15 prosent av bygninger i Norge fredet,² noe som betyr at for å nå målene om ordinært vedlikehold så er det mange fredede bygg som må gjennomgås.

Diskusjonen rundt hva god rådgivning er, danner bakteppe for oppgaven. Videre er oppgaven et resultat av de erfaringene og ideene jeg har fått gjennom masterpraksis. Dette har ført til at jeg har valgt å skrive om bygningsvernrådgivning. Det er også i denne oppgaven valgt å undersøke praksisen på dette feltet i de to fylkene Sør-Trøndelag og Oppland. Dette gjennom å se både på rådgivningen som forvaltningen gir og den rådgivningen som skjer gjennom museene i regionene. Dette knyttes til de statlige dokumentene på feltet samt de regionale planene, og belyses gjennom intervjuene som er utført. Punktene knyttes så sammen for å vise hva god rådgivning er.

For å ha et grunnlag for denne sammenligningen må det først redegjøres for hva bygningsvern er, hva bygningsvernrådgivning er, og hvorvidt rådgivningen hører hjemme på museene.

¹Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 11

² Riksantikvaren.no, Tilsyn og vedlikehold, lastet ned 04.04.2017

Først vil jeg redegjøre hva bygningsvern er, noe som gjøres gjennom å se på de sentrale prinsippene og verdiene som er grunnlaget for det norske bygningsvernet. Utover å se på disse så må også lovgrunnlaget for forvaltningen av kulturminner redegjøres for, da dette er sentralt for forvaltningen.

Denne oppgaven fokuserer hovedsakelig på forholdet mellom forvaltning og rådgivere og deres rådgivning opp mot eiere av fredede og verneverdige bygninger. Formålet er å svare på hva god rådgivning er opp mot denne tematikken. For å gjøre dette så er det noen sentrale spørsmål som blir behandlet. Oppgaven skal definere hva bygningsvern er, og hva bygningsvernådgivning er. Det blir stilt spørsmål om hvorvidt bygningsvernådgivning er noe museer bør holde på med. For å gjøre dette skal teori og praksis på dette feltet undersøkes og redegjøres for gjennom litteratur og intervjuer.

For å svare på dette så skal det redegjøres for hva som er god rådgivning, hvor denne hører hjemme og hvem som bør jobbe med denne. Om forvaltningen skal drive med rådgivning eller om museene skal gjøre dette, samt samspillet mellom disse er sentral tematikk. For å svare på disse spørsmålene ble rollen til disse to aktørene innen kulturminnevernet redegjort for. Det ble gjennom dette nødvendig å se på organiseringen av forvaltningen og museenes rolle i samfunnet. Et annet sentralt spørsmål er hva som skjer med bygninger som ikke er vernet gjennom lovverket og hvordan de kan tas vare på uten at de har et formelt vern.

1.2 Sentrale begrep

Da denne oppgaven dreier seg om bygningsvernådgivning, er det naturlig at de fleste av de sentrale begrepene også ligger innenfor dette feltet. Det er noen av disse begrepene som må defineres på forhånd i oppgaven.

Noe som er viktig å se forskjellen på, er skillet mellom offentlig forvaltning og den øvrige forvaltningen. Den offentlige forvaltningen som omtales i oppgaven er Riksantikvaren, fylkeskommunene og kommunene. Den øvrige forvaltningen kan tolkes på to måter i denne oppgaven, Begrepet brukes bare i intervjudelen av oppgaven og omhandler forholdene imellom forvaltningsnivåene.

Utover dette så kan begrepet den øvrige forvaltningen også brukes om de som står utenfor forvaltningen med jobber med bygningsvernådgivning slik som rådgiver, håndverkere, eiere og museum. Dette kan også sees på som forvaltningen i vid forstand.

Det skilles i oppgaven mellom fredede bygninger og verneverdige bygninger, Dette skillet er da at de fredede bygningene er fredet gjennom lovverket, enten kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Verneverdige bygg er et bredere begrep som kan brukes om både listeførte kulturminner og bygninger som ikke har noen form for vern, men ansees å ha kulturhistoriske verdier.

I tillegg til dette er det også noen begreper som behandles i løpet av oppgaven. Disse er begrep som bygningsvern som omhandler hvordan gamle hus ivaretas, og bygningsvernrådgivning som er rådgivning opp mot eiere gjennom metode og råd for å best ivareta gamle hus.

1.3 Litteratur

Den litteraturen som er aktuell i denne oppgaven er litteratur som omhandler bygningsvernsteori. Teorien skal brukes til å grunngi hvorfor vi tar vare på gamle hus og forklaring av verneverdier og prinsipper i bygningsvernet. Det skal også være med stortingsmeldinger som veileder på feltet. Sentralt er også dokumenter på feltet utformet av fylkene selv, dette gjennom egenvurderinger av prosjekt og strategiplaner. Utenom dette skal det også brukes gjeldende lovverk som knytter seg til denne tematikken som er kulturminneloven, plan og bygningsloven samt forvaltningsloven for å redegjøre for ansvar og jussen i forvaltningen.

1.4 Oppgavestruktur

Oppgaven er bygget opp med seks tekstkapitler, første kapitlet tar for seg innledning til oppgaven med tematikk, problemstilling, begreper og kilder. Kapittel 2 teoretisk grunnlag, inneholder det teoretiske grunnlaget for å svare på problemstillingen. Det tredje kapitlet metode, omhandler metode, hva som er viktig å ha med, informasjon om intervjuene og hvordan jeg skal svare på temaet. Kapittel 4 Oppland og Sør-Trøndelag er et kapittel hvor de to undersøkelsesområdene presenteres med en generell introduksjon til områdene før den presenterer forvaltningen, museene og Byantikvaren i Trondheim. Kapittel 5 analyse og drøfting starter med utdrag av intervjuene fra områdene. Deretter går den over på å sammenligne de ulike intervjuobjektene før den kommer tilbake til problemstillingen og ser på hvem som har muligheten til å benytte seg av bygningsvernrådgivning, og hva som er god rådgivning ovenfor eiere. Til slutt kommer kapittel 6 konklusjon, hvor det forsøkes å svare på hva god rådgivning er gjennom modell og forklaring.

I tillegg til disse kapitlene så er kapittel 7 kilder og kapittel 8 vedlegg.

2. Teoretisk grunnlag

2.1 Verneteori

Bygningsvern er en del av den helhetlige forvaltning av kulturminner i Norge.

Bygningsvernet kan videre deles mellom den offentlige forvaltningen og det som kan kalles den øvrige forvaltningen. Dette skillet går da mellom de bygg som har ett eller flere typer vern da enten gjennom kulturminneloven eller plan- og bygningsloven, og bygg med eier som ikke er vernet verken gjennom kulturminneloven eller plan- og bygningsloven. Dette innebærer all forvaltning av disse byggene med vedlikehold, drift og rådgivning. Mens bygg med vern gjennom lovene er beskyttet av dem, så finnes det fortsatt et ønske om å ivareta de bygg som ikke har et offentlig vern. Dette skjer gjerne gjennom et ønske fra eier om å ta vare på huset sitt eller setra si, eller gjennom andre som ønsker å ivareta gamle hus, eksempelvis historielag eller lignende.

Et begrep som ofte dukker opp både fra forvaltningen og andre interessenter er argumenter om autentisitet, selv om dette begrepet er vidt og kan være ulike ting. Autentisitet i bygningsvern kan skilles i ulike deler. Den delen som oftest settes høyest både av håndverkere og vernemyndigheter, er den materielle autentisiteten. Dette er den autentisiteten som går på byggematerialer og bruk av bygningen. I dette gjelder prinsipper som at mest mulig av byggematerialet skal ivaretas, eksempelvis om en tømmerstokk på et hus har fått råteskader, skal stokken spunes (en metode for å sette to stokker sammen) for å ivareta de delene som kan reddes.³ Materielle autentisitet er ofte viktig i forhold til fredninger og annet offisielt vern. Den blir også brukt som et argument for å unngå at det blir bare en kopi igjen av bygget etter en omfattende restaurering.

Det finnes også innenfor bygningsvern en prosessuell autentisitet som går ut på at når det må reparasjoner til på verneverdige og fredede bygninger, så må dette gjøres etter gamle metoder og verktøy, altså en kopiering av de gamle håndverksmetodene gjennom bruk av samme verktøy, materialet og teknikker.⁴ Dette gjøres ofte som en kombinasjon av ivaretagelse av den materielle og prosessuelle autentisiteten. I denne kombinasjonen er det viktig å ivareta så

³ Rogan Bjarne og Amundsen, Arne Bugge, Samling og museum, Oslo 2010: 174

⁴ Rogan og Amundsen 2010: 175

mye som mulig samtidig som at de delene som byttes ut blir, kopiert etter antikvariske prinsipper.

I tillegg til dette fins det en tredje form for autentisitet i det antikvariske håndverket. Dette er den visuelle autentisiteten som kan sees som en mindreverdige autentisitetsform på grunn av mangel på ivaretagelse av de gamle materialene eksempelvis ved bygging av kopier. Her er prinsippet er at det skal se likt ut uten at det trenger å være gjort etter prosessuelle prinsipper, dette gjerne i sammenheng med at bygget skal brukes til formidling, eller at originalen har blitt flyttet.⁵ Eksempel på dette kan være bruken av stålbjelker i Nidarosdomen eller bygging av kopier av stavkirker. Denne metoden kan også knyttes opp til økonomiske grunner, da kopier kan bli billigere og tar kortere tid å bygge. Målet med dette er at det skal se tilnærmet originalt ut uten at det er gjort etter prosessuelle prinsipper. Dette blir gjerne gjort på områder som ikke er synlig slikt som inne i vegger, tak eller fundament.

I tillegg til disse finnes det også ulike verneprinsipper som brukes i vernearbeid disse er:

Vern gjennom bruk, som går ut på at det er viktig at bygninger fortsatt brukes istedenfor at de står tomme, noe som kan føre til forfall av bygningen gjennom lav temperatur og høy fuktighet. Dette er knyttet til at det er viktig å bevare bruksverdien av husene, for å forhindre at de står kalde og til forfall. Dette brukes gjerne som argument for store inngrep i verneverdige bygningsmasse, gjennom etterisolering, ombygging og bruksendringer.

Bevaring in situ er prinsippet om at bygninger er best bevart i sin historiske kontekst, altså på den plassen der den står. Dette prinsippet er et motsvar til den flyttingen av hus blant annet til museum som skjedde på 1900-tallet, hvorved man flyttet bygningene ut fra sin kontekst og sitt miljø. Dette er også et resultat av fremveksten av det som kalles kulturmiljø på 1970-tallet som omhandler å sette bygninger i en større sammenheng.⁶

Reversible løsninger går ut på at det er greit å gjøre endringer slikt som paneling av yttervegger for å forhindre skader og for å vindtette. Dette begrunnes med at dette både ivaretar bygget samtidig som det er mulig i fremtiden å fjerne det som er lagt til av endringer. Det går også an å si at dette er prinsippet om at det er bedre å legge til enn å fjerne.⁷

⁵ Rogan og Amundsen, 2010: 176

⁶ Rogan og Amundsen, 2010:177

⁷ Rogan og Amundsen, 2010: 175

Et eksempel på ulikheten mellom antikvarisk håndverk og moderne tømmermannsarbeid er kvaliteten på materialet hvor alt i dag er standardisert med hogstmaskiner som sorterer i ulike kvaliteter etter kviststørrelse og mengde. En annen forskjell er at man før kunne vite hva slags tømmer en så etter og kunne gå ut i skogen og blinke seg ut et tre, det vil si man ut etter kvalitet og egenskaper i treet og brukte dette til å bestemme hva som skulle brukes hvor.

2.2 Verneverdier

I tillegg til autentisiteten til bygninger er det også andre kriterier som inngår i de verdiene som tillegges bygninger, dette kalles gjerne vernekriterier eller verneverdier. Dette er argumenter som brukes som begrunnelse for ivaretagelse eller vern gjennom å sette kulturminnet i en større sammenheng. Dette kan kalles begrunnelsen for vern eller vernekriterier. Disse argumentene kan skilles i to hovedkategorier, den ene er dokumentasjonsverdi som går på den kunnskapen vi kan få ut fra bygningen eller kunnskap tilknyttet bygningen. Disse verdiene er:

- Bygningshistorisk verdier, er bygningstypen sjelden, er kvaliteten høy.
- Håndverkshistorisk verdier, kan bygningen fortelle oss om metoder og verktøy som ble brukt av håndverkere.
- Stilhistorisk verdier, om bygget er knyttet til en stilperiode i husbygging eller innredning eksempelvis sveitserstil hus.
- Sosialhistorisk verdier, kan bygningen fortelle om en historisk periode eller sosiale skiller i samfunnet.
- Personhistorisk verdier, om bygningen er tilknyttet en spesiell person.
- Symbolverdier, er bygningen tilknyttet en viktig historisk hendelse, eksempelvis Eidsvollbygningen tilknytning til grunnloven.⁸

Den andre delen med verdier er opplevelsesverdier som går ut på hvordan kulturminner oppfattes eller som begrepet tilsier oppleves. Disse verdiene er:

- Arkitektonisk verdier, hvordan er bygget formet og proporsjonert, er det innovativt i form utvendig eller innvendig.
- Kunstnerisk verdier, er det høy materiell kvalitet og godt håndverk, har bygget en interessant form, er inventaret utsmykket.

⁸ Holme, Jørn Kulturminnevern, Oslo/Økokrim 2005: 95, og Leiden, Siv, Prioriteringer i bygningssamlinger 2014: 12-13

- Håndverkskvalitets verdier, er det elementer som viser høy kvalitet eksempelvis vakre utskjæringer eller innovative løsninger.
- Alderspreget verdier, ser bygget gammelt ut, oppleves det som gammelt.
- Miljøskapende verdier, hvordan ligger bygget eller bygningsmiljøet i landskapet, har det lokal betydning, og er det et helhetlig kulturmiljø.
- Identitetsskapende verdier, kan bygget være med på å forme vår identitet, lokalt, regionalt eller nasjonalt.
- Forbløffelsesverdier. Har bygget egenskaper eller utforming som kan overraske oss. Her kan flere av de tidligere kategoriene bidra til dette, eksempelvis er det vakkert utformet med høy kvalitet så kan dette bidra til å forbløffe.⁹

2.3 Hva er bygningsvern?

Bygningsvern er ønsket om å ivareta historiske bygninger på en best mulig måte med byggenes særpreg, fellespreg og lokale variasjoner, som en aktiv del av den norske historien og landskapsvernet. Vi tar også vare på gamle hus som forteller oss om fortiden gjennom materialer som er blitt brukt og håndverksteknikker.¹⁰

Dette gjøres gjennom antikvarisk håndverk, forvaltning gjennom Riksantikvaren, landets fylkeskommuner og kommuner, gjennom lover og kriterier som setter begrensning på hva som kan gjøres og ikke gjøres på fredede og vernede hus. I tillegg til dette er det både private interesser samt økonomiske tiltak som bidrar til at bygninger som faller utenfor disse kriteriene, også har muligheter til å bli ivaretatt. Dette kan være bygg som ikke blir vurdert til å ha god nok antikvarisk verdi til å ivaretas av det offentlige. Hvilke muligheter eksisterer for eier, historielag eller lignende som ønsker å ivareta bygget av ulike årsaker. De fleste bevaringsverdige kulturminner er privateid, og de er ikke sikret gjennom lover. Videre bør disse eiere få hjelp med planlegging.¹¹

Når man snakker om verdi på kulturminner, så er dette på tre nivåer: Nasjonal verdi, regional verdi og lokal verdi. Disse verdiene er knyttet opp mot hvorfor vi ivaretar kulturminnet. Er kulturminnet knyttet til en viktig del av den nasjonale historien, eller er det tilknyttet en lokal utvikling eller tradisjon? Samtidig så vil disse verdiene ha en betydning for vernestatusen til kulturminnet om det fredet, vernet eller ikke vernet. Det er de bygg med nasjonal verdi som er

⁹ Holme, 2005: 95, og Leiden, 2014: 12,13

¹⁰ Holme, 2005: 62

¹¹ Holme, 2005: 79

fredet gjennom kulturminneloven, mens de byggene som har lokal verdi, er ønsket vernet gjennom den kommunale forvaltningen, gjennom plan- og bygningsloven. Det er disse kulturminnene som er vernet, samtidig så kan kulturminner ha flere av disse verdiene og kan både ha nasjonal verdi og lokal verdi.¹²

2.4 Organisasjon

I tilknytning til denne oppgaven er det ikke nødvendig å se på de delene av organiseringen av kulturminnevernet som ikke direkte er knyttet til oppgaven, og derfor er det ikke redegjort for rollen de følgende har i kulturminnevernet. Dette gjelder Sametinget, sysselmannen på Svalbard og forvaltningsmuseene.

For å kunne redegjøre for de ulike ansvarsområdene er det viktig å skille mellom de ulike formene for vern av bygninger gjennom lovverket. Den første kategorien er de automatisk fredede bygningene som er alle kulturminner fra før 1537. I tillegg er alle stående bygg fra før 1649 også automatisk fredede. Bygninger som er vedtaksfredet, er bygninger som er fredet gjennom Kulturminneloven av Riksantikvaren. Midlertidige fredninger er en fredning som skjer raskt på grunn av et kulturminne står i fare for å forsvinne, dette skjer i påvente av at Riksantikvaren enten fatter en vedtaksfredning eller opphever den midlertidige fredningen. Dette er de fredningene som skjer etter kulturminneloven. I tillegg til denne kan bygninger vernes etter plan- og bygningsloven av landets kommuner. Dette omtales ofte som kommunalt vern. Utover dette har man kategorien verneverdige eller bevaringsverdige bygninger. Denne kategorien inneholder bygninger som anses som viktig, men som av diverse årsaker ikke har offisielt vern, dette på grunn av at de ikke ansees som verdifulle nok, til vern eller at det ikke er nødvendig med vern, eksempelvis bygninger som er på museum.¹³

2.4.1 Klima -og miljødepartementet

Klima -og miljødepartementet er den øverste kulturminnemyndighet i Norge og er politisk sekretariat inne feltet.¹⁴ De utformer politiske mål og retningslinjer samtidig som de påser at de underordnede organene jobber etter de vedtatte mål og strategier. I tillegg fungerer departementet som klageorgan ved vedtak fattet av Riksantikvaren.¹⁵

¹² Riksantikvaren.no, Ordforklaringer, 04.05.2017

¹³ Holme, 2005: 64

¹⁴ Holme, 2005: 136

¹⁵ Holme, 2005: 138,139

2.4.2 Riksantikvaren

Riksantikvaren ligger direkte under Klima -og miljødepartementet og har ansvar for kulturminner av høy nasjonal verdi. Riksantikvaren er det overordnede faglige organet overfor forvaltningen i tillegg til å være rådgivende og faglig sekretariat for Klima –og miljøverndepartementet og regjeringen i kulturminnesaker. Riksantikvaren skal også være det organet som har ansvar for igangsettelse av Stortinget og regjeringens kulturminnepolitikk. De er også klageorgan for vedtak fattet av fylkeskommunene og Sametinget vedrørende kulturminner. I tillegg er Riksantikvaren myndighet på både automatiske fredede kulturminner og vedtaksfredninger. De gir dispensasjoner til inngrep, utformer fredningsstrategier og er innsigelsesmyndighet etter plan og bygningsloven.¹⁶

2.4.3 Fylkeskommunene

Fylkeskommunene fører tilsyn med de fredede kulturminnene og har avgjørelsesmyndighet i saker som angår kulturminner. De skal fungere som rådgivere for kommunene i sine fylker.¹⁷ Fylkeskommunen skal ivareta den regionalpolitiske planleggingen som skal samordne statens, fylkeskommunens egne og kommunenes virksomhet. Fylkeskommunene har ansvar for forvaltningen av automatiske fredede kulturminner og har dispensasjonsmyndighet etter kulturminneloven på bygninger som er vedtaksfredet. De mottar søknader som gjelder kulturminner som er berørt av kulturminneloven. Fylkeskommunen har myndighet til å vedta midlertidige fredninger og har ansvar for at kulturminnehensyn også er tatt hensyn til i kommunale planer.¹⁸ Dette skal være for å ivareta verneinteresser innen saker som omhandler plan og-bygningsloven¹⁹

2.4.4 Kommunene og Byantikvaren

Kommunene har ikke myndighet eller ansvar som forvalter etter kulturminneloven, men de har en viktig rolle i forvaltningen gjennom plan- og bygningsloven. De kan båndlegge områder opptil fire år for vern av kulturminner og verne områder, byggverk og anlegg gjennom reguleringsplan. De er også pliktet til å informere fylkeskommunen eller Sametinget om søknader for rivning eller endring av bygg eldre enn 1850, det samme gjelder for fredede kulturminner.²⁰

¹⁶ Holme, 2005: 139,140

¹⁷ Vista-analyse.no, Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet: 16

¹⁸ Riksantikvaren.no Kulturminneforvaltningen, 04.05.2017

¹⁹ Vista-analyse.no, Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet: 16

²⁰ Holme, 2005: 144,145

Kommunene har ansvar for den kommunale forvaltningen etter plan- og bygningsloven og må forholde seg til fylkeskommunens rett til å uttale seg i saker som gjelder kulturminner. De har også ansvar for de kulturminnene som er av lokal verdi gjennom plan- og bygningsloven.²¹

Byantikvarene er ikke direkte en egen del av forvaltningen, men fungerer som et rådgivende organ under kommunene. Det er 17 byantikvarer i landet. Deres oppgave er å være rådgiver for kommunen etter plan- og bygningsloven i saker som berører kulturminner av lokal interesse, da de er en kommunal fagavdeling for kulturminner.²² I tillegg skal Byantikvaren vurdere antikvariske forhold i plan og byggesaker.²³

2.4.5 Kulturminnefondet

Det finnes eiere som eier kulturminner som ikke er fredet og som ikke har mulighet til å få midler fra Riksantikvaren eller fylkeskommunen. Da kan det stilles spørsmål om hvor disse eiere kan henvende seg for støtte, og om det er muligheter for å få støtte til deres restaureringsprosjekter? Eiere av hus fra starten av 1900-tallet og eldre har mulighet til å søke økonomisk støtte av Kulturminnefondet. Fondet setter til gjengjeld noen krav til eiere for å få godkjent søknadene sine. Det er heller ingen garantier for å få denne støtten.

Kulturminnefondet gir kun støtte til eiere av ikke-fredede bygg, da de fredede bygningene skal få enten direkte støtte fra Riksantikvaren, eller av Riksantikvaren gjennom fylkeskommunene. Størrelsen på støtten vil variere, men ligger som regel i underkant av 30 prosent av prosjektkostnaden.²⁴ Det settes noen krav til eier for å få støtte av Kulturminnefondet. De viktigste punktene er økonomiske rapporter i flere omganger, ved oppstart, underveis, og når prosjektet er utført.²⁵ Dette påtvinges eier gjennom at pengene blir delutbetalt ettersom rapportene kommer inn. I tillegg stilles det krav til hva som kan gjøres. Det skal ikke gis penger til standardheving, men til nødvending vedlikehold som skal gjøres etter antikvariske prinsipper. Eksempelvis er det ikke mulig å få støtte til å endre tak fra skifer til moderne takplater. Eier man et hus med skifertak og ønsker støtte til å reparere dette, må man fortsatt ha skifertak. Det stilles også krav til egenandel for å få støtte, dette kan gjøres gjennom å betale eller å skrive timer selv som egenandel hvor man tar på seg noen av arbeidsoppgavene selv. Mye av dette er noe eiere har lite eller ingen erfaring med, og da kan

²¹ Riksantikvaren.no, Kulturminneforvaltningen, 04.05.2017

²² Riksantikvaren.no, Byantikvarer, 04.05.2017

²³ Trondheim.kommune.no, Byantikvaren, 06.02.2017

²⁴ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 73-75

²⁵ Kulturminnefondet.no, Regnskapsrapport, 04.05.2017

det være nyttig å ha noen fagpersoner å støtte seg på. Dette kan være håndverkere med antikvarisk erfaring eller rådgivere.

2.4.6 Museer

De fleste museer er ikke en del av forvaltningen, de som er en del av forvaltningen er de arkeologiske landsdelsmuseene og de marinarkeologiske forvaltningsmuseene.²⁶ Derfor er de museene som ikke inngår i disse kategoriene ikke en direkte del av forvaltningen og har ikke ansvar etter til plan- og bygningsloven og kulturminneloven på samme måte, med mindre de eier bygninger og gjenstander som er berørt av disse lovene.

2.5 Lover og forvaltningen

Den offentlige delen av forvaltningen jobber med hjemler i lov om planlegging og byggesaker (plan- og bygningsloven heretter omtalt som pbl) og lov om kulturminner (kulturminneloven heretter omtalt som kml). Kml gjelder kun de fredede bygningene. De fredede bygningene er etter § 4 om automatiske fredede kulturminner avsnitt 3 stående bygninger eldre en 1649.²⁷ Loven gjelder også vedtaksfredede bygninger etter kml §15 avsnitt 1 og 2.²⁸ Det kan også gis dispensasjon på fredede bygninger etter § 15 bokstav a avsnitt en, da i form av inngrep som ikke er vesentlige. I tillegg til dette kan eier få dekket merkostnaden ved endringer som er satt som vilkår ved dispensasjonen etter § 15a avsnitt 2.²⁹

Når det gjelder de bygningene som ikke er fredet gjennom kml, så kan de fortsatt ha et vern etter plb dette gjennom kapittel 12 i loven som omhandler reguleringsplaner slikt som arealformål etter § 12-5, første avsnitt, tall 5, hvor kulturminner havner under bestemmelsen LNFR som står for landbruks, natur og friluftformål samt reindrift. Dette havner under bokstav L landbruk blant annet inneholder jordbruk, landskapshensyn, vern av kulturmiljø eller kulturminner.³⁰

Dette fører da videre til § 12-4 som omhandler rettsvirkninger av reguleringsplanen og er bindende etter § 12-4 første avsnitt, første punktum. Og det kan ikke tillates tiltak i strid med denne planen etter § 12-4 andre avsnitt.³¹ I tillegg kan det i reguleringsplanen sette

²⁶ Holme 2005: 144

²⁷ Kulturminneloven § 4 avsnitt 3

²⁸ Kulturminneloven § 15 avsnitt 1 og 2

²⁹ Kulturminneloven § 15a avsnitt 1 og 2

³⁰ Plan- og bygningsloven § 12-5

³¹ Plan- og bygningsloven § 12-4 første og andre avsnitt

bestemmelser til arealformål og hensynssoner etter § 12-7 første setning. Dette utbroderes videre i tall 6:

*Bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner, og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør, samt sikre naturtyper og annen verdifull natur.*³²

Kommunenes arealdel kan i tillegg inneholde hensynssoner etter plb § 11-8 avsnitt 1. Etter avsnitt 2 bokstav c første setning kan det settes soner med hensyn til kulturmiljøer, dette betyr at enkelt objekter eller bygninger faller utenfor denne loven. Etter tredje setning i samme paragraf kan det gis retningslinjer om begrensninger på virksomhet. Det kan også settes vilkår til tiltak for å ivareta interessene i sonen³³

Kommunene kan også sette krav til ivaretagelse av kulturell verdi ved arbeid på eksisterende byggverk etter § 31-1. Ut i fra denne paragrafen kan kommunene sette vilkår for å ivareta disse verdiene ved byggverkets ytre. Dette betyr at denne loven kun kan brukes for å hindre fasadeendringer i praksis. Kommunene har også mulighet til å begrense hva som kan bygges gjennom paragraf 29-2 om visuelle kvaliteter. Der står det at:

*Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.*³⁴

Både fredning gjennom kulturminneloven og vern gjennom plan- og bygningsloven kan kalles vern gjennom lov og forvaltning. Selv om forvaltningsnivåene og deres arbeidsoppgaver er ulike, så er de involverte offentlige organene en del av forvaltningen, gjennom en påtvunget begrensning på hva som kan tillates å gjøre med et bygg.

De som eier bygg som havner utenfor disse formene for vern, står da fritt til å gjøre som de vil med disse husene med mindre disse er fra før 1850 hvor da søknader må oversendes fylkeskommunen. Tiltak utover dette må fortsatt søkes, men med mindre bygget er fra før 1850 så er det ikke krav om at kommunene skal oversende saken til fylkeskommunene. Dette er også en god løsning, da fylkeskommunen ikke har anledning til å vurdere verneverdier i alle byggesaker. Dette betyr at det enten er opp til kommunen eller eier av bygget å vurdere

³² Plan og bygningsloven § 12-7, første avsnitt, tall 6

³³ Plan- og bygningsloven § 11-8 avsnitt 2 bokstav c tredje punktum

³⁴ Plan- og bygningsloven § 29-2

dette. Er bygget fra før 1850, har forvaltningen mulighet til å hindre bygging etter kml § 25,³⁵ gjennom først å utale seg. For så å klage om ikke uttalelsen blir tatt til rette.

2.6 Hva er bygningsvernrådgivning?

For å svare på hva bygningsvernrådgivning er, så må man ha en oversikt over de ulike formene for rådgivning. For å svare på dette har jeg beskrevet rollene som Riksantikvaren, fylkeskommunen, byantikvarer og museene har innen dette feltet. Fylkeskommunen, museene og byantikvarens rolle i dette er det som det er valgt å fokusere på i denne oppgaven. Dette går på hvordan de forholder seg til sin rolle som rådgivere på feltet, hvorfor de er en aktør på feltet, i tillegg til hva de ser på som god rådgivning. Det er videre viktig å skille mellom den offentlige forvaltningen og det som kalles den øvrige forvaltningen i denne oppgaven. Se avsnitt 1.2 og 2.1 om dette skillet. Bygningsvernrådgivning kan beskrives som det disse aktørene gjør i forhold til eiere og håndverkere gjennom å hjelpe og veilede disse.

For å videre besvare hva som er god bygningsvernrådgivning opp mot eiere av fredede og verneverdige hus, er det viktig å koble dette opp mot praksis og bakgrunn for rådgiverrollen.

Dette fører til noen spørsmål rundt rollen som drøftes i kapittel 5. Dette er spørsmål som hvem som bør ha ansvar for rådgivning? Er det forvaltningen som skal drive med dette eller er det andre aktører? Er det forskjell på rådgivningen forskjellige steder? Hvilke rammer for utdanning og kursing for håndverkere eksisterer? Hvordan er kompetansen på dette feltet? Hører rådgiverrollen hjemme på museum? Hva er god/dårlig rådgivning?

Videre skal det undersøkes rollen rådgivere kan ha opp mot forvaltningen. Det skal også undersøkes hvordan rådgivere kan stå utenfor forvaltningen. Og hvor stort er skillet mellom rådgivning av fredede og vernede hus, sammenlignet med rådgivningen opp mot de bygg som ikke er vernet.

2.7 Praksisen i forvaltningen

For å forstå grunnlaget for den bygningsvernrådgivningen som skjer, er det sentralt å se på, den faglige og politiske begrunnelsen for bygningsvern. Dette skal gjøres i denne delen gjennom å se på sentralpolitiske dokument samt satsningsområder i de to fylkene jeg har valgt ut til denne oppgaven.

³⁵ Kulturminneloven § 25

Vista analyse skrev i 2012 en rapport bestilt av Riksantikvaren om fylkeskommunenes rolle som regional kulturminnemyndighet.³⁶ Den er basert på intervjuer i fylkeskommunene, spørreundersøkelser med kommuner samt gjennomgang av relevant dokumentasjon.³⁷ Det kommer blant annet frem at det er et ønske om mer tverrfaglig arbeid i fylkeskommunene.³⁸ Videre i rapporten kommer det frem at de bruker omtrent halvparten av sin tid på plan- og byggesaker, men bare 15 prosent på kulturminneloven.³⁹ Det påpekes også at det er viktig å oppfordre til samarbeid på regionalt og lokalt nivå for å utnytte de økonomiske ressursene i kulturminner.⁴⁰

2.7.1 Sentrale punkter i politikken

For å se på utviklingen av kulturminnepolitikken og forvaltningen de siste årene så har jeg bruk stortingsmelding 35 2012-2013. I denne stortingsmeldingen drøftes blant annet omhandler ulike strategier for bevaring av bygninger. Noen av hovedpunktene i denne meldingen som knytter seg til oppgavens tematikk skal trekkes frem. Flere av disse punktene er også noe som er blitt poengtert av samtlige av intervjuobjektene. Det har også vært nødvendig å knytte oppgaven opp mot strategiene de to fylkene jobber etter, noe som blir gjort via å undersøke fylkenes strategiplaner for kulturminnevern.

I år 2009 undersøkte Riksrevisjonen hvordan Miljøverndepartementet (i dag Klima- og miljøverndepartementet) ivaretok det nasjonale ansvaret for fredede og verneverdige bygninger. I denne trakk de frem noen svakheter i forvaltningen. Ett av disse punktene var mangelfull kulturminnekompetanse i kommunene. Ett annet punkt var at det var svakheter i hvordan den regionale forvaltningen utøver sin myndighet.⁴¹ Som et resultat av denne rapporten har fylkeskommunenes rolle som regional kulturminnemyndighet blitt evaluert i en rapport av Vista Analyse.⁴²

Gjennom de målene som ble satt i stortingsmelding 16 *leve med kulturminner*, ble det planlagt et verdiskapningsprogram, som skulle føre til at kulturminner og kulturmiljøer skulle knytte seg tettere til samfunnsutviklingen. Og det ble etablert klare målsetninger ved verdiskapningsprogrammet. Disse målene var: At prosjektet skulle bidra til at kulturminner og

³⁶ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 67

³⁷ Vista-analyse.no, Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet: 14

³⁸ Vista-analyse.no, Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet: 25

³⁹ Vista-analyse.no, Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet: 36

⁴⁰ Vista-analyse.no, Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet: 16

⁴¹ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 13

⁴² Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 25

kulturmiljøer skal bli brukt i utvikling av lokalsamfunnet og næringsliv. At det skulle utvikles modeller for samarbeid mellom eiere, rettighetshavere, næringsliv, offentlige aktører, museene og frivillige organisasjoner.⁴³

Det som kalles del 1 av dette prosjektet, ble gjennomført mellom år 2006 og 2010 hvor målet var å forsøke forskjellige modeller og metoder for hvordan kulturminnene og kulturmiljøene skal inngå i utvikling av lokalsamfunnet.⁴⁴

Det nettbaserte prosjektet bygg og bevar ble opprettet i 2009 for å formidle tradisjonelt håndverk og produkter for eldre bygg. Gjennom dette skulle det opprettes kontakt mellom håndverkere som jobbet med antikvarisk håndverk og den «vanlige» byggebransjen. Målet med prosjektet var å det skulle føre til en bedre bevaring av bygg, anlegg og eiendommer med kulturhistoriske verdier gjennom å bidra til å sikre rammevilkårene for eiere samt være grunnlag for Riksantikvarens mål om å nå normalt vedlikehold inne 2020.⁴⁵

Eiere av fredede bygg skal få dekket mellom 50 til 70 prosent av kostnaden på sine fredede bygninger av staten, som et resultat av Riksantikvarens bevaringsprogram. Dette har ført til at eiere har tatt initiativ til restaureringsprosjekter. Det skal prioriteres istandsetting av bygninger og anlegg som har størst skader.⁴⁶ Dette betyr at det i praksis skal prioriteres de eiere som har gjort minst for å vedlikeholde bygningene sine på forhånd, eller de eiere som ikke har hatt ressursene til å ivareta bygningen.

Gjennom verdiskapningsprogrammet ble erfaringen at fylkeskommunene har en viktig rolle som utviklingsaktør og kulturminnemyndighet i den regionale planleggingen. Gode regionale planer og strategier fører til at utviklingsarbeidet blir forutsigbart og forpliktende.⁴⁷

Miljømessig verdiskapning innebærer å styrke kvaliteten og verdiene knyttet til kulturminner, kulturlandskap og natur. Dette er en del av det som kan kalles bred verdiskapning som er et samspill mellom miljømessige, kulturell, sosial og økonomisk verdiskapning, som anses som bidrag til bærekraftig utvikling. Bred verdiskapning handler om å se delverdiene i en sammenheng for å oppnå samspill mellom dem.⁴⁸

⁴³ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 15

⁴⁴ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste:15, 16

⁴⁵ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 22,23

⁴⁶ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 27,28

⁴⁷ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 42,43

⁴⁸ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 42

Det er manglende kompetanse innen tradisjonshåndverk som blir et problem når kulturminner skal istandsettes. Manglende kompetanse kan føre til dårlig kvalitet på arbeidet og forsinke arbeidet, og må styrkes ifølge stortingsmelding 35.⁴⁹

Kunnskap og kompetanse er viktig for å ivareta kulturminner og kulturmiljøer. Dette er knyttet til den kommunale kompetansen og vedlikeholdsarbeid på de aktuelle kulturminnene. Et problem som påpekes i stortingsmelding 35, er at kommunene mangler en oversikt over sine egne kulturminner. Det mangler kunnskapsgrunnlag i forvaltningen eksempelvis manges det oversikt over verneverdige kulturminner. I tillegg så mangler kommunene oversikt over de kulturminnene som er vernet i kommunen.⁵⁰ Det er videre ønskelig at satsningen på verdiskapning gjennom kultur og naturarv skal videreføres, og at fylkeskommunen tar lederrolle i dette arbeidet og tilrettelegger for samordning av virkemidler regionalt.⁵¹

Det er et mål at kommunene skal ha tilgang på kompetanse og verktøy for å ivareta verneverdige kulturminner av lokalverdi. For å få til dette må kommunene ha tilgang på kunnskapsmiljøer som de kan forholde seg til for kompetanse, råd og veiledning, en kompetanse som blant annet fins på museer. Dette er også viktig for sikre kartleggingen av de verneverdige kulturminnene og for å få en vurdering som er lik over hele landet. Og det er i tillegg viktig å satse på utvikling av den lokale kompetansen og stimulere til videre arbeid med kulturminner og kulturminneplaner.⁵²

Erfaringer fra prosjektet bygg og bevar viser at prosjektet når fram til eiere av fredede og verneverdige bygg samt eiere av eldre ikke vernede bygg.⁵³

Det er behov for bredt etter- og videreutdanningstilbud til håndverkere som jobber med eldre bygg, da kompetente håndverkere er nødvendige for å kunne utføre arbeid på eldre bygninger. Og det er mangel på kvalifiserte håndverkere med tilstrekkelig kompetanse både på museer og innen bygningsvern generelt, dette gjelder både spesialister og generell kompetanse på feltet.⁵⁴

Det stilles krav til museenes rolle som samfunnsaktør, og de spiller en viktig rolle i å sikre samfunnets behov for kunnskap om natur og kulturarv. Gjennom å kombinere

⁴⁹ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 43

⁵⁰ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 46, 47

⁵¹ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 44

⁵² Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 48-50

⁵³ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 50

⁵⁴ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 51

fylkeskommunens rollen innen museumspolitikken med rollen de har som regional kulturminnemyndighet, så står de i en nøkkelposisjon i det videre samarbeidet mellom disse sektorene.⁵⁵

Mange museer er tatt inn av kommunene som rådgivere for arbeid med registrering av verdisetting av lokale kulturminner og kulturmiljøer.⁵⁶ Og de har en viktig rolle gjennom at de skal sikre samfunnets behov for kunnskap om kultur og naturarven.⁵⁷

Utvikling av regionale bygningsvernsrådgivningsstillinger ved flere museer er gode eksempler på øking av kompetanse på bygningsvernsfeltet. Museenes fagkompetanse og den uavhengige rollen de har ovenfor forvaltningen, medfører at de har muligheten til å gi eiere kvalifiserte råd og veiledning.⁵⁸

2.7.2 Politisk arbeid i Oppland og verdiskapningsprogrammet

Rådgivningssystemet i Oppland er et resultat av verdiskapningsprogrammet på kulturminneområder, som er en satsning fra Riksantikvarens sin side.⁵⁹ Gjennom dette programmet ble blant annet stillingen til bygningsvernrådgiveren i Gudbrandsdalen ble opprettet i 2010. Gjennom arbeid med verdiskapningsprogrammet ble det satt overordnede mål hvor kulturarven brukes som ressurs i samfunns utviklingen, med delmålene at kulturarven skal brukes til beste for befolkningen, næringsliv, lokalsamfunn og regioner. At kulturarven bedre skal ivaretas og at det skal utvikles og spres kunnskap om kulturarven som ressurs.⁶⁰

I 2015 kom det en rapport om verdiskapningsprogrammet hvor det står at: Arbeidet med verdiskapning utløser ressurser til og øker oppslutningen om kulturminner.

Verdiskapningsarbeid åpner for mer inkluderende forvaltning ved å legge til rette for at eiere, næringsutøvere, frivillige og andre blir mer involverte. Dette fører til at forvaltningen må løse opp definisjonsmakten og dele kunnskap, gjennom dialog og åpne prosesser.⁶¹

I stortingsmelding 35 står det:

⁵⁵ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 52

⁵⁶ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

⁵⁷ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 52

⁵⁸ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

⁵⁹ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

⁶⁰ Riksantikvaren.no, Kulturarvens samfunnsnytte, 11.05.2017: 4

⁶¹ Riksantikvaren.no, Kulturarvens samfunnsnytte, 11.05.2017: 11

*Både museumssektoren og kulturminneforvaltningen har et stor behov for å øke kompetansen og kapasiteten knyttet til bygghåndverk. Utviklingen av bygningvernssentre og samarbeid om regional rådgiverstillinger innen bygningsvern og bygningstjenester ved flere av museene, er gode eksempler.*⁶²

Fylkeskommunen i Oppland har valgt å fortsette med utviklingsarbeidet på grunn av gode resultater gjennom verdiskapningsprogrammet, på felt som planer og tverrfaglig samarbeid.⁶³ Fylkeskommunen har i sammenheng med verdiskapningsprogrammet gjort en vurdering av kulturminnesatningen i perioden 2006-2010.⁶⁴ Denne rapporten er noen år gammel, men viser hvordan tankegangen om videre utfordringer og vurderinger av prosjektet, har foregått i fylket.

Det påpekes i rapporten at programmet har styrket de regionale satsningsområdene gjennom ressurser til faglig styrking. Og det kan vises til konkrete resultater på områder som økonomi, kulturell, sosial, og miljøverdskapning.⁶⁵ For å nå sine mål skal det blant annet jobbes for at private eiere av kulturminner får bedre rammebetingelser.⁶⁶

Det har videre vært viktig i området, å ha en gjennomgang av de gamle fredningene for å se på bakgrunn for fredningen, dette på grunn av at det forenkler arbeidet i forbindelse med søknader om midler til istandsetting og ved dispensasjonssøknad.⁶⁷

Det påpekes at det er et stort behov for midler, kvalitetsmateriale og kompetente håndverkere for arbeidet videre med de fredede og fredningsverdige byggene. Men som et resultat av den bevilgningen som gis, så har det dette ført til at eiere tar et stort økonomisk ansvar.⁶⁸

Gjennom prosjektet ble det opprettet lokale bygningsvernrådgvinstillinger ved regionsmuseene. Dette ble gjort gjennom et desentralisert fylkesnettverk av rådgivere som skal arbeide utadrettet. De skal videre betjene eiere av fredede og verneverdige bygninger, kommunene, fylkeskommunen, museene, allmennheten, skoleelever, og håndverkere. Disse stillingene skal etter planen fungere som en førstelinjetjeneste for de som søker råd. Gjennom denne rådgivningen skal dette også bidra til å forbedre søknadene til Kulturminnefondet, føre til større verdiskapning gjennom utført arbeid, produksjon av materialer og bruken av de istandsatte bygningene som ressurs. Rådgiverne skal også bidra til flere oppdrag for

⁶² Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

⁶³ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 43

⁶⁴ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010

⁶⁵ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010: 6

⁶⁶ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010: 7

⁶⁷ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010: 14

⁶⁸ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010:16

kvalifiserte håndverkere i tillegg til at de skal gjennom nettverket bygge kompetanse gjennom samlinger, drøftinger, og erfaringsutveksling.⁶⁹

Det påpekes i rapporten at videre satsning på etterutdanning av håndverkere må økes for å nå de nasjonale målene selv om det har vært en satsning på dette feltet tidligere.⁷⁰

Tematikken ble behandlet videre i fylkestinget i 2013, hvor det ble satt mål for videre satsning på bygningsvern i et dokument kalt *byggningsvern Oppland bevaring-kompetanse-næringsutvikling*. I saken ble det vedtatt at kompetansen i alle ledd i verdikjeden innenfor bygningsvern og tradisjonshåndverk i Oppland skal styrkes.⁷¹ Med verdikjeden så tolkes dette som alle deler og ledd innenfor feltet, så en styrke av kompetansen fra alt fra forhandlere av bygningsmateriale til håndverkere, eiere og rådgivere. Fylkeskommunen skal være pådriver innenfor arbeid med å utvikle en utdanningstilbud på antikvarisk håndverk, gjennom samarbeid med kompetansemiljøer i tradisjonshåndverk ved museer, utdanningsinstitusjoner og bedrifter.

Dette skal de oppnå gjennom å sikre at arbeid utføres av kvalifiserte håndverkere og kvalitetsmessig antikvarisk metode, ved rettelegging av en helhetlig, langsiktig og forutsigbar utdanning innen tradisjonshåndverk, bygningsvern, og gjennom å skape muligheter for bærekraftig håndverksnæring innen feltet. Og i tillegg bidra til å øke interessen og skape gode holdninger til bygningsvern og tradisjonshåndverk, gjennom en videre satsning på bygningsvernslådgivningsrollen.⁷²

2.7.3 Strategiplaner

For å kunne sammenligne de to fylkene, så må det i tillegg til intervjuene også undersøkes fylkenes kulturminnevernstrategier og praksis. For å gjøre dette har jeg sett på disse strategiene i tillegg til å se på hvordan de har jobbet med verdiskapningsprogrammet til Riksantikvaren, gjennom å se på offentlige dokumenter rundt denne tematikken publisert av de aktuelle fylkene.

Tematikken rundt rådgivning tas igjen opp i strategiplanene for fylkeskommunen i Oppland fra 2015 til 2020. I denne planen påpekes at det fortsatt er et stort behov for istandsetting og kompetente håndverkere. Samtidig tar også planen for seg statusen på de ulike målene fylket

⁶⁹ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010: 18

⁷⁰ Oppland.no, Kulturminnesatsing, 2007-2010: 20

⁷¹ Oppland.no Bygningsvern Oppland 08.04.2017

⁷² Oppland.no Bygningsvern Oppland 08.04.2017

har satt seg videre fremover. Det blir i denne planen delt inn i fire satsingsfelt bevaring og sikring, forvaltning, formidling, og verdiskapning.⁷³

Disse satsingsfeltene har også delmål som skal oppnås. De aktuelle delene av dette er: Bygninger med formelt vern skal ha et ordinært vedlikeholds nivå, dette gjennom bygningsvernstrategien. Kulturminnehensyn skal avklares tidlig i planprosessene, gjennom å være i forkant, ha oversikt og holde seg oppdatert på feltet.⁷⁴

Det skal være god dialog og samarbeid mellom eiere og brukere av kulturminnene som en forutsetning for godt kulturminnevern. Kulturhistorie og kulturvern skal formidles i samarbeid med museene som er de viktigste arenaene for formidling av kulturarv. Næringslivet skal benytte seg av kulturarven i sin produktutvikling og markedsføring. Fylket skal ha en bærekraftig restaureringsnæring, gjennom satsning på bygningsvern som næring og kompetansebygger. Til slutt så står det at museene skal være styrket i rollen som utviklingsaktør, og at rådgiverne ved regionsmuseene bidrar til å ivareta museenes samfunnsrolle og samhandlingen med kulturminnevernet.⁷⁵

Dette kan kobles opp mot strategiplanen for Sør-Trøndelag for perioden 2013-2017. Der ble det satt følgende mål for planen:

«Formålet med planarbeidet er å få tydelige regionale strategier og et bredt eierskap til arbeidet med å forvalte kulturminner i fylket. Planen med tilhørende handlingsprogram skal være et arbeidsredskap for prioritering av innsats og ressursbruk»⁷⁶

Planene skal bidra til utvikling av felles forståelse for utfordringer og muligheter i kulturminneforvaltningen, og til et helhetlig arbeid med forvaltningsoppgavene. Dette krever bred involvering av mange aktører, både innen offentlig forvaltning og blant private eiere og brukere. Planen retter seg derfor til ei bred målgruppe som omfatter både næringsliv og frivillige lag og organisasjoner.⁷⁷ Denne planen har i likhet med den i Oppland fire hovedområder. Disse er: kulturarven som ressurs, bevaring og skjøtsel, formidling og tilrettelegging, og kunnskap og kompetanse. Under kulturarv som ressurs er det også noen delmål, noen av disse er: Sikre og synliggjøre kulturminners rolle som premiss for steds- og

⁷³ Oppland.no, Kulturarvstrategi for Oppland, 2015-2020: 6

⁷⁴ Oppland.no, Kulturarvstrategi for Oppland, 2015-2020: 8

⁷⁵ Oppland.no, Kulturarvstrategi for Oppland, 2015-2020: 8,9

⁷⁶ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 6

⁷⁷ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 6

lokalsamfunnsutvikling, og kulturminner skal være et premiss i arealplanlegging og utviklingen i lokalsamfunnet.⁷⁸

Neste punkt er at det skal tilrettelegges for næringsutvikling med grunnlag i kulturarv, kulturminner og kulturmiljø. Kulturarven skal kobles tydeligere opp mot reiselivsnæringen gjennom satsning på kulturarvbasert næringsliv.⁷⁹

Det er viktig å synliggjøre og styrke kulturminner som bruksressurs. Gjenbruk av gamle hus, gamle bygningsdeler, og tradisjonell håndverkskunnskap er viktig for bærekraftig bygnings- og ressursforvaltning. Og kulturminnevern er bra for reduksjon av klimagasser, blant annet fordi utslippene allerede er gjort.⁸⁰

På bevaring og skjøtsel går det også an å trekke fram noen av målene, slik som tilgjengeliggjøring og bedre oversikt over kulturminner som grunnlag for prioriteringer av lokal og regionalt verdifulle kulturminner. Dette skal gjøres gjennom å sikre kulturminner som danner et representativt bilde av fylkets kulturarv med formelt vern gjennom lokale kulturminneplaner i hver kommune i fylket.⁸¹ Det er ønskelig å styrke og sette i system arbeidet med bevaring og istandsetting av nyere tids kulturminner.⁸² Gjennom å styrke fylkeskommunens innsats i forhold til de andre tilskuddsordningene, og styrking av økonomiske og juridiske virkemidler blir man bedre i stand til å håndtere tapsproblematikken.⁸³

Det er også noen punkter på formidling og tilrettelegging som kan knyttes opp til rådgivertematikken. Dette er poenger som variert formidling mot beviste målgrupper, gjennom ulik formidling og en styrking av det frivillige innsatsen. Jobbe for bruk av kulturarv i presentasjonen av stedet, som en del av attraksjonsutviklingen av stedet.⁸⁴

Det siste punktet er det punktet som retter seg mest direkte opp mot bygningsvern og rådgivningstematikken. Samtidig er det sentralt å sette denne tematikken i sammenheng med den helhetlige forvaltningen i fylket. Det første målet for kunnskap og kompetanse er: å sikre den kulturminnefaglige kompetanse. I denne delen påpekes det at kommunene er sentrale i forvaltningen gjennom sin rolle som plan- og byggemyndighet, og det er derfor viktig at de

⁷⁸ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 16

⁷⁹ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 17

⁸⁰ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 18

⁸¹ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 22

⁸² Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 24

⁸³ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 25

⁸⁴ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 32

har den nødvendige kompetansen. Det utdypes at dette er noe som allerede eksisterer i Trondheim og Røros, samt at det finnes regionkonservator for Malvik og Selbu. Det foreslås videre at en slik løsning med felles konservator over flere kommuner kan være en løsning i andre kommuner.⁸⁵ Etter at denne planen kom ut har det i tillegg blitt etablert en stilling i Ørland kommune. Det planlegges også en felles regionkonservator for Orkdal, Meldal, og Skaun.⁸⁶ Det jobbes også med å få på plass en kulturvernrådgi-verstilling for Sør-Fosen.⁸⁷

Planen påpeker at fylkeskommunen har hatt kurs for kommunene med kulturminner som temakurs, som går flere ganger i året. Det pekes også på at det er et problem at det stadig skiftes ut saksbehandlere og politikere samtidig som kulturminnepolitikken er i stadig endring er utfordrende. Men det er fortsatt ønskelig fra fylket sin side å videreføre denne satsningen.⁸⁸

I henhold til planen skal fagmiljø og utdanning innen kulturminnefeltet styrkes. Dette har tidligere blitt gjort på Røros gjennom etableringen av bygningsvernssenteret ved museet med tilbud både til eiere og til fagfolk. Arbeidet med interkommunale stillinger er en del av denne styrkingen. Det har også vært et mål å etablere et vitensenter for bygningsvern i Trondheim som blant annet skal drive med forskning innen bygningsvern, som også har vært knyttet opp mot vitaliseringsprosjektet i byen.⁸⁹

Utdanningen innen bygningsvern og tradisjonshåndverk er et felt som må styrkes, samordnes, koordineres og styrkes ifølge planen, da det er mangel på håndverkerkompetanse for å ta vare på fredede og verneverdige bygg.⁹⁰ Etter erfaringer er det vist at bygningsvernssentre fungerer godt som en møteplass for profesjonelle og private aktører i kulturminnearbeid og håndverk, dette gjennom både kurs og foredrag. Og ifølge planen så er et vitensenter for bygningsvern et god løsning for det samme i Trondheim og nærkommunene.⁹¹

2.8 Rådgivning på museum

Det er redegjort for forvaltningens struktur, lovverk og planer og stortingsmelding. Det som ikke er besvart er hvorvidt bygningsvernrådgi-vering hører hjemme på museene.

⁸⁵ Stfk.no, Regional plan for kulturminner, 2013-2017: 38

⁸⁶ Sør-Trøndelag fylkeskommune møtereferat, 11.08.2016

⁸⁷ Sør-Trøndelag historielag møtereferat, 31.08.2016

⁸⁸ Stfk.no, Regional plan for kulturminner, 2013-2017: 39

⁸⁹ Stfk.no, Regional plan for kulturminner, 2013-2017: 39

⁹⁰ Stfk.no, Regional plan for kulturminner, 2013-2017: 40

⁹¹ Stfk.no, Regional plan for kulturminner, 2013-2017: 41

I begge fylkene er bygningsvernradgiverne tilknyttet museer i de fylkene. Og kan det stilles spørsmål om slik rådgivning bør ligge på museene kan dette knyttes til museenes samfunnsrolle?

Museenes samfunnsroller er å forske, formidle, forvalte og fornye. Et museum skal samle inn, bevare, forske, formidle og stille ut materiell og immateriell kultur om mennesker og deres omgivelser i studie, utdanning og underholdnings sammenheng.⁹²

Museene skal ha en aktiv formidling, og skal blant annet øke folks ønske etter kunnskap. Videre skal formidlingen være kritisk og nyskapende.⁹³ De skal etter stortingsmelding 49 også sikre faglig utvikling over hele aktivitetsfeltet.

De skal ivareta den materielle kulturen som belyser vår natur- og kulturhistorie. Museene skal være samfunnsarkiv for materielle levninger (fysiske gjenstander) som belyser vår kulturhistorie. Dette kan knyttes opp både til magasingjenstander og bygninger som står på museenes området. Et museum skal også dokumentere handlingsbåren kunnskap.⁹⁴

I de senere årene har det blitt viktigere innenfor bygningsvern at hus bevarer in situ, slik de står. At husene bevarer i det miljøet de står i er viktig, og at dersom hus flyttes så vil de miste konteksten og en del av autenticiteten sin. Dette betyr at det er blitt mindre attraktivt å flytte bygninger til et museum. Samtidig så skal museene ha en aktiv samfunnsrolle.⁹⁵ Spørsmålet er om bygningsvernradgivning kan være en del av dette?

Når en person har en gjenstand som de gjerne vil ha informasjon om, så er det ofte muligheter for å ta med denne gjenstanden til et museum for å få hjelp med å identifisere denne i tidsrom, funksjon og opprinnelse. Hvorfor gjør museene dette? Fordi et museum skal drive en aktiv formidling gjennom å skape innsikt.⁹⁶ En utadrettet formidling fra museenes side er en del av dette.

Når man skal gi råd til en eier som ønsker å legge om taket sitt, for eksempel et torvtak, hva er viktig da? Det viktigste er selvsagt at taket blir tett, men skal taket legges om etter gamle prinsipper med never under og torv på topp? Eller går det an å gå for en billigere løsning med papp, plast og torv, med pyntenever rundt kantene?

⁹² Stortingsmelding 49, Framtidas museum, Oslo, 2009: 145, 146

⁹³ Stortingsmelding 49, 2009: 102

⁹⁴ Stortingsmelding 49, 2009: 81

⁹⁵ Stortingsmelding 49, 2009: 13

⁹⁶ Stortingsmelding 49, 2009: 155

Dette eksemplet kan knytte seg både til fredede hus og ikke fredede hus, da det som regel ikke stilles krav om at det legges never som undertak på bygg som ikke er fredet. Det kan være flere årsaker til dette, men hovedgrunnen er trolig at det er usikkert om nevra holder. Det er også en lite prioritert del av et istandsettelsesprosjekt. Samtidig så er det lett å «jukse» det til med pyntenever rundt de synlige delene av undertaket. Dette kan knyttes opp mot kulturminnefondet hvor eier kan få støtte dersom arbeidet utføres på samme måte som tidligere, hvor ideen er at merkostnaden delvis skal dekkes av fondet. Som medfører at restaureringsprosjektene utføres etter antikvariske metoder.

Bygningsvernrådgivning kan skilles i to deler. Den ene delen er den rådgivningen som forvaltningen gir. Dette gjelder særlig med tanke på fredede bygninger, hvor rådgiveren må forholde seg til sitt felt. Dette betyr at eksempelvis den kommunale forvaltningen ikke gir råd til eiere av fredede bygg, dette gjøres av fylkeskommunen eller Riksantikvaren. Det kan også skilles mellom tre typer av kulturminner. Kulturminner som er av nasjonal interesse, de som er av regional interesse og de som er av lokal interesse

Den andre delen er rådgivere som ikke er knyttet til forvaltningen. Disse kan ta på seg oppdrag hvor de er representanter for forvaltningen, men stiller seg likevel mer utenfor den offentlige forvaltningen, på grunn av sin manglende avhengighet og ansvar ovenfor lovverk og veiledere som forvaltningen må forholde seg til. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5.4.3. De tar også på seg oppdrag på vegne av eiere av vernede bygninger og kan gi råd til eierne om hva de kan gjøre med bygget, De kan også hjelpe eierne med å finne ut hvor de kan søke om støtte og få utarbeidet et kostnadsoverslag, som eksempelvis kan oversendes kulturminnefondet.

3. Metode

Denne oppgaven baserer seg på gode kunnskaper om hva bygningsvernsrådgivning er, hvorfor vi driver med bygningsvern og hvilke rammer rådgivere jobber innenfor. Den drøfter hva bygningsvern og bygningsvernsrådgivning er. Hva er god rådgivning? I tillegg undersøkes hvem som jobber med rådgivning i de to fylkene. Disse spørsmålene er også grunnlaget for de intervjuene som ble utført gjennom denne oppgaven. For å se hva forskjellene er mellom fylkene og hva er positivt, eventuelt negativt med de ulike formene for rådgivning og virkningene av disse.

For å undersøke bygningsvernrådgivningen så har jeg som tidligere nevnt tatt for meg to av landets fylker. Jeg har intervjuet ulike representanter for både forvaltning og museer med rådgivere. For å kunne svare på hva god rådgivning er, så må man først undersøke likhetene og forskjellene ved de utvalgte områdene. På forhånd av arbeidet med denne oppgaven så visste jeg at de har en annen struktur og arbeidsmåte med rådgivning og bygningsvern i Oppland. Men for å kunne besvare om denne er god, så må man ha et sammenligningsgrunnlag, som i dette tilfelle blir intervjuene og de regionale styringsdokumentene. Utover dette så har jeg forkunnskaper om at det også er forskjeller på de to fylkene og at det er ulikheter i truslene bygningene og bygningsmiljøene står ovenfor, blant annet så er det i større grad utbyggingspress i Trondheim og nærkommunene enn i Oppland. Et annet punkt som jeg tror er viktig, er at Rørosmuseet står i en særstilling i Sør-Trøndelag da deres oppdrag blant annet er opplæring av håndverkere gjennom bygningsvernsenteret og kursing, noe som ikke er direkte en del av rollen for rådgiver ved Gudbrandsdalsmusea. Dette kan man se i kapittel 5.2.2.

3.1 Metode hva er viktig?

For å svare på de spørsmålene som denne oppgaven tar opp så må oppgaven først definere hva bygningsvern er og hvorfor vi driver med det. Hva er de ulike forvaltningsorganene innenfor verneverdige og fredede bygninger. Dette er spørsmål som er besvart i teoridelen. Deretter må den svare på hva bygningsvernsrådgivning er gjennom å se på arbeidsoppgavene innenfor bygningsvernsrådgivning. Dette brukes til å besvare spørsmålet om hva som er god bygningsvernsrådgivning opp mot private eiere. Dette er et komplekst spørsmål som skal besvares ut fra gjennom en komparativ analyse av rådgivning i Sør-Trøndelag og Oppland sammen med et teoretisk grunnlag og intervjuer med aktører på feltet.

3.2 Utvalgsmetode

Som veiledning til intervjuene jeg har utført i denne oppgaven så har jeg brukt boken *Det kvalitative forskningsintervjuet* av Steinar Kvale. Gjennom dette er blitt gjort et valg at det skal utføres kvalitative intervjuer at personer knyttet til bygningsvern og bygningsvernsrådgivning i de to fylkene. Grunnen til at jeg har valgt å intervju flere personer med ulike jobber, er for å se rådgiverrollen fra flere synspunkt, særlig en vurdering av hva god rådgivning er står sentralt. Dette gjøres også for å forsøke å få et helhetlig overblikk over de ulike arbeidsoppgavene til intervjuobjektene. Dette reflekteres videre i spørsmålene som ble stilt i intervjuene som omhandlet deres oppgaver og forhold til eiere, forvaltning og egne tanker om effekter av stillingen.

Utvalget av intervjuobjekter er videre gjort etter deres tilknytning til rådgiverrollen, de fleste av dem har jeg kommet i kontakt med etter en generell henvisning til fylket/byantikvar/museum. Det er valgt å begrense antall intervjuobjekter til representanter for forvaltningen og rådgivere i de to fylkene.

3.3 Intervjuetype

Grunnen til at jeg har valgt å bruke intervju som metode i min oppgave er fordi jeg skal få en oversikt over bygningsvernsrådgivning i Oppland og Sør-Trøndelag, og en god måte for å gjøre dette er å intervju de som jobber med bygningsvernsrådgivning i disse to fylkene. Det er valgt å intervju folk som jobber med de ulike nivåene av bygningsvern i disse to fylkene. De personene som det ble valgt å intervju var da representanter for: fylkeskommunene, museer gjennom Gudbrandsdalsmusea og representant for Rørosmuseet gjennom bygningsvernsenteret på Røros, (MIST) og byantikvaren i Trondheim.

Den informasjonen som kommer ut av intervjuene er viktig å knytte opp mot hvorfor vi driver med bygningsvern. Dette kan knyttes opp mot lover, veiledere, teori og forvaltningspraksis.

Intervjuet er i hovedsak formet etter den praksisen jeg hadde sommeren 2016 med bygningsvernsrådgiver Håvard Syse ved Gudbrandsdalsmusea og den informasjonen jeg fikk gjennom denne praksisen om hans rolle og de ulike oppdragene han tar på seg gjennom sin jobb. I tillegg så stiller intervjuguiden også mer generelle spørsmål som kan utdypes etter de ulike jobbene som intervjuobjektene har, eller den informasjonen som kommer frem gjennom intervjuet.

Intervjuguiden er i hovedsak bygd opp med de samme spørsmålene til alle intervjuobjektene bortsett fra at jeg har valgt å kutte ut noen av spørsmålene basert på hvem jeg intervjuer, dette ut fra forhåndskunnskap om hva de gjør og ikke gjør. Et eksempel på dette er spørsmålet om de tar på seg praktiske oppdrag. Verken fylkeskommunene eller byantikvaren gjør dette. Dette er også en del av grunnlaget for å bruke kvalitativ metode for intervjuene både for å kunne stille oppfølgingsspørsmål basert på svar, og for å unngå korte svar. Derfor er også spørsmålene forsøkt formulert vide slik at det er muligheter for utbroderinger. På grunn av dette er det også valgt å gjøre intervjuene gjennom samtale istedenfor å utføre de kvalitative intervjuene over et spørreskjema.

Noen av intervjuene er gjort over telefon hvor de er tatt opp og transkribert. Mens intervjuene med Byantikvaren og Sør-Trøndelag fylkeskommune ble gjort igjennom møter med disse. Intervjuene ble så sendt over til intervjuobjektene for en kvalitetssjekk, slik at det ble sikret mot eventuelle feil i uttalelser eller misforståelser. Manuset til intervjuene ble også oversendt intervjuobjektene i forkant av intervjuene da formålet var å redegjøre for deres rolle knyttet til bygningsvernsgivning gjennom deres jobb. For å få gode svar på dette var det nødvendig for intervjuobjektene å få anledning til å tenke over noen av spørsmålene på forhånd. Intervjuobjektene var som tidligere nevnt representanter for forvaltningen i fylkeskommunene i Oppland og i Sør-Trøndelag, representanter fra bygningsvernsgivning gjennom bygningsvernsgiver ved Gudbrandsdalsmusea, bygningsvernsgiver ved Røros bygningsvernssenter som er en del av MIST (Museene i Sør-Trøndelag) samt representant fra byantikvaren i Trondheim.

Forventningene til intervjuene var å få en oversikt over de forskjellige oppgavene de ulike aktørene jobber med, hvilke rammebetingelser de har. Hva er deres forhold til private eiere, og hvilke begrensninger jobber de innenfor med tanke på rådgivning. Det var også en forventning til at det skulle være stor forskjell på praksisen på rådgiverfronten.

Intervjuene vil sammen med den teoretiske basen i oppgaven, gjennom faglitteratur, lover og styringsdokumenter brukes til å besvare de problemstillingene som oppgaven tar opp.

Som tidligere nevnt så vil spørsmålene mellom rådgivere på museum og rådgiverrollen forvaltningen være litt forskjellige. Dette fordi enkelte av spørsmålene retter seg mot rådgivere på museum og andre mot forvaltningen. Eksempel på dette er spørsmål om praktiske oppdrag og kursing, noe det er mindre aktuelt at forvaltningen selv driver med.

3.4 Analysemetode

Gjennom de utførte intervjuene er det gjort en meningsfortetting hvor jeg har komprimert intervjuet ned til de konsentrerte svarene som det også er mulig å formidle gjennom oppgaven for å forsøke å redegjøre for deres meninger og arbeidsoppgaver. Samtidig gir dette mulighet til å ha med utdrag fra intervjuene i oppgaven slik at det enkelt kan refereres til denne i drøftingsdelen av oppgaven.⁹⁷

3.5 Hvordan svare på tema

Oppgaven startet med hovedtematikk rundt rådgivning på museum, men etter hvert som arbeidet har pågått, har jeg sett at rådgivningsrollen ikke kan sees alene men som et resultat av forvaltningspraksisen og satsingsområder i de to aktuelle fylkene. På grunn av dette har det vært nødvendig å se forvaltningen og rådgiverrollen samlet selv om rådgivningen på museene til en viss grad havner utenfor den offentlige forvaltningen.

For å svare på hva god rådgivning er, skal jeg bruke en kombinasjon av faglitteratur, lovverk, strategiplaner, og intervjuer av fagfolk. Det vil også bli brukt egne erfaringer fra praksis både gjennom egen utdanning og den praksisen jeg har hatt gjennom masterpraksis i kulturminneforvaltning. Det har vært viktig å se helhetlig på rådgivningsrollen både som en del av forvaltningen og som en rolle som står utenfor forvaltningen. Og det er også viktig å koble intervjuene opp mot strategiplaner for fylkene og stortingsmeldinger for å gi en helhetlig forståelse av de valg som er tatt av forvaltningen.

Det som videre er planlagt for intervjuene er at de både skal fungere til å redegjøre for forvaltningen opp mot private eiere i de to fylkene og redegjøre for andre oppgaver forvaltningen og rådgiverne har.

Når det gjelder sammenligningsgrunnlaget for denne oppgaven og rådgiverrollen, så er det være mulig å sammenligne de to fylkeskommunene. Det skal også være mulig å sammenligne de to museene Gudbrandsdalsmusea og Rørosmuseet sammen med intervjuet med Byantikvaren i Trondheim. Denne sammenligningen vil da bli i hvilken grad de gir råd og veiledning til eiere og andre. Dette vil føre til at det er et sammenligningsgrunnlag som er med på å svare på den tematikken som denne oppgaven tar opp gjennom bygningsvernrådgivningsrollen og tematikk rund denne. Noe som har vært vanskelig gjennom

⁹⁷ Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend, Det kvalitative forskningsintervju, Oslo, 2015: 232

denne oppgaven er å vurdere ulikhetene i rollene. Det har også vært vanskelig å kunne gjøre en vurdering av de ulike rådgiverrollene som har vært undersøkt, dette er løst gjennom teorikapitlet og de regionale strategiene og planene, gjennom at jeg bruker disse dokumentene til å argumentere i spørsmålene som tas opp.

4. Oppland og Sør-Trøndelag

4.1 Presentasjon av områdene

Det er i denne oppgaven valgt å begrense området for oppgaven til å omhandle kun to fylker, Oppland og Sør-Trøndelag. Dette gjøres på bakgrunn av at jeg har hatt praksis i Oppland og dermed har en innsikt i rådgiverpraksisen der. Samtidig så er Sør-Trøndelag både fylket hvor jeg studerer og bor, så dette fører til at de to fylkene er et naturlig valg for meg til denne oppgaven. Selv om disse to er nabofylker så er det også betydelige forskjeller på praksisen i de to.

4.1.1 Oppland

Oppland er et innlandsfylke med et areal på cirka 25 000 kvadratkilometer og med et innbyggertall som ligger i underkant av 190 000. Fylket er det fylket med nest størst jordbruksareal i landet. I tillegg er fylket ett av fylkene med størst turistområdene i landet.⁹⁸ Oppland har størst antall fredete hus i hele landet med rundt 600 fredede bygninger og anlegg. I tillegg så har de 40 000 bygninger fra før 1900.⁹⁹ Nord i fylket ligger Gudbrandsdalen som er et dalføre formet av isbreer og elver.¹⁰⁰ Fylket har også flere nasjonalparker og verneområder blant annet Nordherad i Vågå.¹⁰¹

4.1.2 Sør-Trøndelag

Sør-Trøndelag har et areal på cirka 19 000 kvadratkilometer og et innbyggertall på rundt 313 000.¹⁰² I Sør-Trøndelag er det cirka 340 fredede bygninger og har i tillegg rundt 25 000 bygg fra før 1900.¹⁰³ I Trøndelag har man en type hus som kalles Trønderlåna som er et midtgangshus som er typisk for regionen.¹⁰⁴ Disse har ofte ligget i det som kalles firkanttun. Trondheim er største by i fylket og er også størst befolkningsmessig. Trondheim med nærliggende kommuner har i tillegg nesten tre fjerdedeler av befolkningen i fylket.¹⁰⁵ Fylket har også flere nasjonalparker og verneområdet. I tillegg til dette har fylket bergstaden Røros som er satt på UNESCOs verdensarvliste.

⁹⁸ Snl.no, Oppland, 28.04.2017

⁹⁹ Oppland.no, Kulturarvstrategi for Oppland 2015-2020: 5

¹⁰⁰ Snl.no, Gudbrandsdalen, 01.05.2017

¹⁰¹ Miljødirektoratet.no, Utvalgte kulturlandskap i jordbruket, 01.05.2017

¹⁰² Snl.no, Sør-Trøndelag, 28.04.2017

¹⁰³ Stfk.no, Bygningsvern, 11.04.2017

¹⁰⁴ Christensen, Arne Lie, Den norske byggeskikken, 1995, Oslo: 139, 140

¹⁰⁵ Snl.no, Sør-Trøndelag, 01.05.2017

4.2 Forvaltningen i de to områdene

Sør-Trøndelag fylkeskommune

I Sør-Trøndelag er kulturminner underlagt enheten for regional utvikling som har ansvar for den overordnede fylkesplanleggingen og gjennomføring av samhandlingsprogrammet.¹⁰⁶

Arbeidet med kulturminner deles videre i to. Den ene er nyere tids kulturminner med ansvar for Vern og bevaring av nyere tids kulturminner, kulturmiljø, og kulturlandskap. De er også saksbehandlere for byggesaker og tiltakssaker i verne- og bevaringsområder. Det samme gjelder for saker som omhandler fredet bebyggelse og de er saksbehandlere for arealplansaker. Utover dette så gir de råd angående søknad om midler fra Riksantikvaren og Norsk kulturminnefond. Denne avdelingen har per i 25.03.2017 tre ansatte med disse punktene som ansvarsområdet. I tillegg er det avdelingen for automatiske fredede kulturminner med fem ansatte som i hovedsak jobber med arkeologiske kulturminner.¹⁰⁷

Oppland fylkeskommune

I Oppland er arbeidet med kulturminner underlagt avdelingen kulturarv som ledes av fylkeskonservatoren. De er 16 fast ansatte og fordelt på nyere tid, forvaltning og utvikling.¹⁰⁸ Men også der er det flest arkeologer med ti stykker.¹⁰⁹

Byantikvaren i Trondheim

Byantikvaren er som tidligere nevnt rådgivende organ for Trondheim kommune, Utover dette er de underlagt miljøenheten. De har fire fast ansatte og flere personer ansatt fordelt på prosjekter.¹¹⁰

4.3 Museene i de to regionene

Selv om rådgiver i Oppland jobber med base på Lesja bygdemuseum, så er han ansatt hos Gudbrandsdalsmusea som er en konsolidert enhet av ulike museer i Gudbrandsdalen. Disse museene er: Lesja bygdemuseum, Vågå bygdemuseum, Einbustugu, Dale-Gudbrands gard, Ringeby stavkirke, Gudbrandsdal Krigsminnesamling, Lom stavkirke, Bergverkssenteret i

¹⁰⁶ Stfk.no, Enhet for regional utvikling, 25.04.2017

¹⁰⁷ Stfk.no, Kontaktinfo, 25.04.2017

¹⁰⁸ Oppland.no, Kulturarv, 25.04.2017

¹⁰⁹ Oppland.no, Ansattoversikt, 25.04.2017

¹¹⁰ Trondheim.kommune.no, Kontakt Byantikvaren, 25.04.2017

Otta, Norsk Fjellmuseum i Lom, Folkemusikkarkivet, og Opplandsarkivet på Dombås, Sjøk og Vågå.¹¹¹

Sommeren 2016 var jeg seks uker i praksis i forbindelse med denne oppgaven sammen med bygningsvernslådgiver Håvard Syse ved Gudbrandsdalsmusea. Gjennom dette fikk jeg innsikt i de ulike arbeidsoppgavene han har på og utenom museet. I realiteten er også mange av spørsmålene i intervjudelen av denne oppgaven formet av de ulike arbeidsoppgavene som jeg både var med på og som jeg fikk høre om under praksisen. Håvard Syse er en av fire rådgivere i Oppland (med en til på Maihaugen som leies inn eksternt av fylkeskommunen) og har ansvar for nordre Gudbrandsdalen med områdene Sjøk, Lesja, Dovre, Lom, Vågå, Sel, Nord-Fron, Sør-Fron og Ringebu, hvor han jobber med rådgivning mot privatpersoner, håndverkere, museer, fylkeskommunen og kommunene i området. Rådgivningen han jobber med kommer med varierte oppdrag og oppgaven. Dette varierer mellom: Befaringer, rapporter, søknader, kursing av både håndverkere og privatpersoner, små praktiske oppdrag og veiledning. Stillingen er finansiert 70 prosent av fylkeskommunen og 30 prosent av Gudbrandsdalsmusea. Når det gjelder betaling for oppdragene, er de fleste ubetalt, da det ikke tas betaling av museene, fylkeskommunen og kommunene. I tillegg tas det heller ikke betaling for den generelle veiledningen gjennom befaringer, rapporter og hjelp med søknader. Når det gjelder kursing og deltagende, praktiske oppdrag, tas det betalt. Denne stillingen er et resultat av verdisatsningsprogrammet fra 2007- 2010. Dette programmet har Oppland fortsatt med i etterkant da den har vært en suksess.¹¹²

I Sør-Trøndelag er rådgiveren jeg har intervjuet ansatt på bygningsvernsenteret i Røros som er en del av Rørosmuseet. Rørosmuseet er igjen underlagt MIST som står for Museene i Sør-Trøndelag. MIST ble etablert som et resultat av konsolideringsprosessen som gikk fra 2008 og utover. Rørosmuseet var sene med å bli med i denne konsolideringen og ble ikke med før i 2014.¹¹³ I tillegg har Røros vært plassert på UNESCO sin verdensarvliste siden 1980¹¹⁴

MIST består av museene: Sverresborg Trøndelag folkemuseum, Ringve museum, Rockheim, museet Kystens arv, Trondheim kunstmuseum, Nordenfjelske Kunstindustrimuseum, Røros museet, kystmuseet og Orkla Industrimuseum.¹¹⁵

¹¹¹ Gudbrandsdalsmusea.no 25.04.2017

¹¹² Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 43

¹¹³ Rørosmuseet.no, Om Rørosmuseet, 25.04.2017

¹¹⁴ Norgesverdensarv.no, Bergstaden Røros, 25.04.2017

¹¹⁵ Mist.no, Unike museer, 25.04.2017

5 Analyse og drøfting

5.1 Intervjuene

Igjennom denne oppgaven har jeg utført en rekke intervjuer med representanter fra ulike nivåer av bygningsvernsrådgivning i Sør-Trøndelag og i Oppland fylkeskommune. I denne delen skal det undersøkes hvilken oppfatning de har av hva bygningsvernsrådgivning er og hvordan de utfører sin jobb innen dette feltet. Det er ulike nivåer av rådgivning og det har vært prøvd å reflektere dette i utvalget av intervjuobjektene. Noen av spørsmålene har variert men de forholder seg alle til samme tematikken rundt bygningsvern.

5.2 Oppland

Som tidligere sett i kapittel 2.7.2 så er rådgivningen i Oppland et resultat av satsningen på Riksantikvarens verdiskapningsprosjekt.

5.2.1 Intervju med Oppland Fylkeskommune

Den 06.03.2017 ble det utført et intervju med rådgiver Tore Røbergshagen om bygningsvernsrådgivning i Oppland fylkeskommune. Han er ansatt som rådgiver hos kulturarvenheten der hvor han har jobbet i åtte år. Utover dette er han utdannet som tømrer og har jobbet både som selvstendig næringsdrivende og på museum. Gjennom jobben har han hovedansvar for oppfølging av istandsetting av bygninger fredet etter kulturminneloven samt søknader om tilskudd. På spørsmål om hvordan de jobber opp mot den øvrige forvaltningen så forklarer han at de jobber tett opp mot enkelte innenfor Riksantikvaren. Og de jobber aktivt ut mot kommunene særlig gjennom bygningsvernsrådgiverne i Oppland. Om spørsmål om nye bygg på eksisterende miljø/gårder, så jobber de med dette i den grad dette er knyttet om det er fredet. De drar også relativt ofte på befaring og følger også istandsettelsesarbeidet som igjen følger tilskuddssyklusen som han påpeker. På spørsmål om etterarbeid etter en befaring svarer han at det etter en befaring er det normalt å skrive et notat slik at dette kan arkiveres og det er mulig å se på dette senere. Det må også gjøres research om dette er nødvendig. Det kan også være nødvendig å trekke inn andre med faglig spisskompetanse, eksempelvis Riksantikvaren. De er også veldig aktive på å informere eiere om søknadsmuligheter, samtidig som de også stiller seg villig til å bidra i søknadsprosessen slik at dette senker terskelen for eiere til å søke støtte. Fylkeskommunen hjelper ikke direkte med å skrive søknaden, men er veldig aktive i rådgivningen sin opp mot dette.

I Oppland har de siden rundt år 2000 hatt en langsiktig og målrettet etter- og videreutdanning for restaureringshåndverkere som var et resultat av samarbeid med Høyskolen i Sør-Trøndelag, som nå er blitt en del av NTNU. Dette fører til at de har en stor stab av håndverkere som har kompetanse slik at eiere har noe å velge i. Dette fører også til at de jobber nært opp mot håndverkerne også i den utførende fasen av arbeidet. I tillegg så har de et bygningsvernsrådgivernettsverk som består av fem bygningsvernsrådgivere i Oppland. Disse har et forum hvor de møtes rundt 3-4 ganger i året hvor de drøfter aktuelle saker.

Ifølge Røbergshagen så er effektene av dette at de har et forutsigbart tilbud som har ført til at de klarer å håndtere den årlige bevilgningen fra Riksantikvaren på opp mot 15 millioner til fredede bygninger. Det er også ringvirkninger som har kommet til syne på grunn av denne langsiktige satsningen. Det er styrking av kompetansen hos håndverkere og bidrar til å sikre deres næring. Videre bidrar det til omsetning av byggevarer tilknyttet tradisjonshåndverk. Et annet resultat er at tjenester fra andre faggrupper styrkes slik som arkitekter, murere, malere og taktekkere.

Når det gjelder bruken av rådgivere fra fylkeskommunens side, så bruker de disse som informanter for å innhente faglig informasjon og vurderinger. Det påpekes videre at det er viktig og en kjempefordel at disse har en god regional tilhørighet som gjør mye for deres troverdighet og håndtering av folk de kommer i kontakt med.¹¹⁶

5.2.2 Intervju med Bygningsvernsrådgiver på Gudbrandsdalsmusea

Intervjuet ble gjort med Håvard Syse som jobber som bygningsvernrådgiver ved Gudbrandsdalsmusea ved Lesja bygdemuseum. Han er videre utdannet sivilingeniør med etterutdanning i bygningsvern, og har siden 1997 jobbet på heltid og deltid med lafting.

Syse jobber mye med rådgivning opp mot eiere og håndverkere i ulike faser av prosjekter, blant annet gjennom befaringer som forarbeid til søknader eller igangsettelse av prosjekter. Gjennom sin stilling har eiere tilgang til gratis rådgivning tilsvarende ett dagsverk i løpet av et år. Typisk for dette er da å vurdere tilstand og komme med forslag til tiltak. Dette gjøres for å hjelpe eiere i gang, eller for å gi tips i forhold til prosjektet. Han jobber også direkte med fagpersonene hos forvaltningen på de ulike nivåene. Blant annet så er han med i et rådgivernettsverk i Oppland med de ulike rådgiverne i fylket og en representant for fylket. I

¹¹⁶ Intervju med Tore Røbergshagen 06.03.2017

dette nettverket diskuterer de blant annet fag, rammer for rådgivningen. Han har også vært med på arbeid opp mot kommunene og kulturminneplan hvor han har drevet med registreringer og vurderinger av enkelt hus og bygningsmiljøer for to kommuner.

Stillingen til Syse er åpen, og han påpeker at den er personavhengig etter de ulike kompetanse som medfører for Syse at han kan ta på seg oppdrag slik som bygging av nye bygg på eksisterende miljø. Dette går da på tilpassing til eksisterende bygningsmiljø, slik som plassering, størrelse, form materialvalg, og estetikk. Utover dette drar han på en del befaringer som en del av rådgivningen. Dette skjer etter bestilling fra eiere som da ringer og har behov for bistand, og de blir enige om befarings. Det er også vanlig at Syse skriver rapport etter en befarings. Dette innebærer bilder, vurdering av tilstand, aktuelle tiltak, og å få frem særtrekk ved huset, tunet eller bygningsmiljøet. Utover dette er det gjerne skisser, oppmålinger og kanskje endringer. Han informerer eiere videre om søknadsmuligheter for støtte og hjelper disse av og til med å skrive søknaden om dette er vanskelig for eier. Men i prinsippet så skal de skrive selv. Syse sier at samarbeidet med håndverkere er nesten like viktig som å jobbe mot eiere, da det er de som utfører arbeidet, og da er det viktig at rette håndverker får jobben. Sentralt i dette er også kommunikasjon mellom håndverker og eier. Men han er samtidig forsiktig med å anbefale håndverkere, men nevner gjerne flere som er aktuelle om eier spør.

Syse driver ikke med kursing direkte, men samarbeider med andre om kurs og kompetanseheving, gjerne knyttet til en jobb hvor deler kan utføres som kurs. Grunnen til dette er ifølge Syse at museet har kommet frem til at de ikke trenger å holde kurs da de har andre aktører i nærheten som driver mye med dette.

Han tar også på seg praktiske oppdrag noen ganger, men påpeker at dette ikke skjer i konkurranse med andre håndverkere. Disse oppdragene er utenom rådgivningen og da tas det betalt. Gjennom stillingen skal han også ha oppfølging på bygningene på bygningsmuseene i Gudbrandsdalsmusea, hvor han skal følge med tilstanden og sette i gang arbeid med utbedring om dette trengs.¹¹⁷

¹¹⁷ Intervju med Håvard Syse 16.03.2017

5.3 Sør-Trøndelag

5.3.1 Intervju med Sør-Trøndelag fylkeskommune

Intervjuet ble utført med Trond Eide som jobber som antikvar hos fylkeskommunen. Han er utdannet arkitekt, i tillegg så har han jobbet blant annet som håndverker og drevet med eiendomsutvikling.

Eide har mye direkte rådgivning i sin jobb hvor han har ansvaret for de fleste fredede husene i fylket. Han påpeker også at med sin praktiske bakgrunn så har han mye oppfølging i andres saker med tanke på oppfølgingen av eiere og håndverkere. Disse arbeidsoppgavene er generell rådgivning, veiledning i forhold til søknadsmuligheter, veiledning i forhold til beskrivelse i anbud, bestillinger og finne rett kompetanse. Videre drar han også på befaringer i tilknytning til sine arbeidsoppgaver hvor han er på over 200 befaringer i året, disse innebærer som regel rundt en og en halv time med rådgivning på stedet etter å ha pratet med eier først over telefon. Han prøver å unngå mest mulig etterarbeid etter befaringer og fokuserer på å få best mulige resultater på bygningen og å få positive og kloke eiere. Eide jobber også veldig tett med Byantikvaren i Trondheim. I tillegg til dette så gir han en del service i plan- og byggesaker ovenfor andre kommuner i fylket, og han har direkte kontakt med Riksantikvaren.

På spørsmål om virkninger av arbeidet så svarer Eide at de overfor eiere og håndverkere de på enkeltsaksnivå har stor virkning, han har også vært med på en del undervisningsopplegg med håndverkere som har hatt stor effekt, han jobber også med konsulenter som han mener vet lite om bygningsarven vår og lite om trekonstruksjoner. Eide ser også stor nytte av sin håndverkerbakgrunn og bruker denne til å komme med forslag til løsninger på problemer.

Eide mener også at det arbeidet fylkeskommunen gjør er veldig godt miljøvern med tanke på bygninger. Og sier at gamle bygg blant annet står i fare på grunn av krav om etterisolering som ødelegger egenskapene til bygningene.¹¹⁸

5.3.2 Intervju med bygningsantikvar på Rørosmuseet

Intervjuet ble gjort med Kolbjørn Vegar Os som jobber i 50 prosent stilling på bygningsvernssenteret på Rørosmuseet som bygningsantikvar, hvor han har jobbet siden 2010. I arbeidet med rådgivning så jobber han hovedsakelig med plan og papirgrunnlaget som kreves for å få midler og tillatelse. I tillegg til dette jobber han også med kursing enten

¹¹⁸ Intervju med Trond Eide 14.03.2017

gjennom organisering eller leder deler av kursene. Det lages også arrangementer hvor senteret har åpen dag, gjerne tilknyttet at det skjer ting i Røros eksempelvis Rørosmartnan.

I tilknytning til rådgivning mot eiere så består det arbeidet han gjør ofte av befarings, fotodokumentasjon, tilstandsrapport, kostnadsoverslag og støttende argumentasjon. De kan informere om aktuelle håndverkere. Men det hender også at bygningsvernsenteret tar på seg det praktiske oppdraget.

På spørsmål om arbeidet opp mot den offentlige forvaltningen, så svarer han at de av og til er med på befaringer. Dette kan være tilknyttet til at den offentlige forvaltningen allerede har vært der og det trengs en tilstandsanalyse eller annen form for rådgivning. Dette kan være på kommunalt, regionalt eller nasjonalt. I tillegg til dette stiller de opp på seminarer arrangert av forvaltningen, hvor de av og til holder foredrag. På spørsmålet om han hjelper eiere å skrive søknader, svarer han at han skriver ikke direkte søknader, men kan hjelpe eiere med de vanskeligste delen av søknaden.

På spørsmål om kursing, så svare han at bygningsvernsenteret er en del av fagskolestudiet innen bygningsvern, så de er et studiested med ulike varianter av kurs fra totimers kurs til ukeskurs. Han støtter seg også mye på samarbeid med håndverkere og setter dette sentralt, hvor han påpeker at det å ha et nettverk rundt dette hvor du både er en som kan bli spurt, men også en som spør.

Museet har en høy selvfinansieringsgrad, men får noen statlige midler gjennom å forvalte statlig eiendom. I tillegg til å få noen museale midler.

På spørsmål om hvilke tanker han har om det arbeidet han utfører, så svarer han at det er praktiske resultater gjennom at hus blir satt i stand. Videre påpeker han at dette fører også til en næring som det blir økonomi av. Os påpeker også viktigheten av å fokusere på håndverk og kunnskap i bygningsvernet, og at dette fører til en demokratisering av forvaltningen når håndverkeren kan være med å diskutere prinsipper i bygningsvern.¹¹⁹

5.3.3 Intervju med antikvar hos Byantikvaren i Trondheim

Intervjuet ble utført på kommunehuset i Trondheim den 28.02.2017. Der jeg intervjuet Roy Åge Håpnes som er utdannet historiker ved NTNU, hvor han skrev sin hovedoppgave i 2002.

¹¹⁹ Intervju med Kolbjørn Vegar Os 10.03.2017

Han har de siste 11 årene jobbet til fylkeskommunen i Sør-Trøndelag, men startet tre uker før intervjuet ble utført i ny jobb som antikvar hos Byantikvaren i Trondheim.

Han forteller at Byantikvaren jobber med rådgivning på forskjellige nivåer, hvor de jobber med enkelte byggesaker eller opp mot eiere som skal istandsette. De jobber også opp mot eiere som tar direkte kontakt med Byantikvaren. De jobber også med dispensasjonssaker. Dette er da råd om hva som ønskes gjort med hus som er vernet, og om dette lar seg gjøre. Det handler om å finne gode løsninger som gjør at eier får gjort endringer om dette er gjennomførbart, samtidig som han påpeker at det er eier som skal begrunne hvorfor de ønsker dispensasjon. Det skal være særlige grunner for å få dispensasjon i en plan som er vedtatt. De lager også veiledere som følger hensynssonene som er satt. Veilederne utarbeides for at eiere skal lett og enkelt skal få råd om de bor i områder som er vernet samt informasjon om hvorfor dette området er vernet, og hvilke forhold eiere må forholde seg til når de skal istandsette. Rundt tematikken om rådgivning til private eiere så forteller han at Byantikvaren gir dem råd om tilskuddsordninger for å få støtte, og at dette er noe de har blitt mye flinkere til og at det er viktig for den jobben de gjør. Jeg tolker det slik at han mener at dette skjer gjennom at dette skaper gode holdninger blant eiere. Byantikvaren gir videre råd om hva som lar seg gjøre innenfor vernerammer. De gir gjerne disse rådene før en formell sak dukker opp, slik at søknaden gjerne er i tråd med de planene som er satt for området.

På tematikken rundt bygg som ikke er vernet, sier han at de da må de ta en vurdering. Hvis de får en konkret henvendelse så vurderer de alltid om dette bygget er interessant i forhold til vern eller om det er verdier i bygget.

Byantikvaren drar også på befaring, men om det kreves tilstandsrapport må dette skrives av en håndverker. Dette er noe eier må sørge for via håndverkerne. På spørsmål om etterarbeid etter befaring, så sier Håpnes at det er vanlig å lage en oppsummering som et notat. Dette kan være for internt bruk, men også eksternt. I tillegg går det an å henvise eiere til nettsider med informasjonsskriv om tømmerhus, reisverkshus, eller hus i tegl. Utenom dette går det an å gi ekstra tilbakemelding til eiere så de klarer å orientere seg i det det landskapet.

Byantikvaren jobber også med rådgivning opp mot den øvrige forvaltningen, dette med tanke på fylkeskommunen. Om Byantikvaren vurderer at prosjekter har regional eller nasjonal interesse, så tar de kontakt med fylkeskommunen. Og om det kommer inn forslag om bygg som er i fredningsklassen, så tar de kontakt med fylkeskommunen. Dette går begge veier, og

byantikvaren får også henvendelser fra fylkeskommunen. Om meldinger som har kommet inn til fylkeskommunen, hvor det kan komme spørsmål om ting er godkjent.

Rundt tematikken kursing så viser han til vitaliseringsprosjektet som har pågått de siste 3-4 årene som er finansiert gjennom fylkeskommunen og kommunen. Gjennom dette prosjektet har det vært en del kurs og seminarer som har tatt opp tematikk rundt praktisk istandsetting, dendrokronologi og godt håndverk. Dette har ifølge Håpnes ført til et tettere samarbeid med håndverkere samt at disse jobber tettere seg imellom også. Og Byantikvaren prøver å involvere seg mer for tilrettelegge prosjekter for håndverkere.

Utover dette skal han som representant for Byantikvaren lede et prosjekt hvor det skal søkes penger fra Riksantikvaren og fylkeskommunen, som er et vitaliseringsprosjekt for veiter og bakgårder for å kartlegge og tilrettelegge for vise fram de kvalitetene i disse har. Det jobbes også med brannsikring gjennom samarbeid med eier og brann -og rednings tjenesten.¹²⁰

5.4 Rammer for rådgivning

Hva er det som kan defineres som rådgivning av arbeidet innen kulturminnefeltet? Det er arbeid som gjøres opp mot eiere, ulike forvaltningsnivåer og opplæring. Utover dette er det arbeid som innebærer: veiledning, henvisninger, løsninger, rapporter, praktiske oppdrag, befaringer og kursing.

5.4.1 Forvaltningen som rådgiver

Denne oppgaven er sentrert rundt ulike spørsmål om bygningsvern som har dukket opp når tematikken om hva god rådgivning ovenfor eiere er blitt diskutert. Disse skal besvares gjennom å sammenligne den teoretiske delen og de praktiske eksemplene fra Sør-Trøndelag og Oppland.

Det kommer tydelig frem at det er to ulike organiseringer i disse fylkeskommunene av arbeidet med kulturminnevern og bygningsvern. Forskjellene viser seg i at fylkeskommunen i Sør-Trøndelag i større grad tar på seg arbeidet innen rådgivningen, mens Oppland fylkeskommune benytter seg til dels av rådgivere til deler av arbeidet særlig med tanke på befaringer, rapporter og oppfølging underveis i prosjekter. Dette er blant annet synlig i hvordan de ser på sin egen rolle. Mens fylkeskommunen i Oppland ser på rådgiverne og

¹²⁰ Intervju med Roy Åge Håpnes 28.02.2017

kommunene som førsteinstans for eiere, så ser Sør-Trøndelag fylkeskommune på seg selv som førsteinstans bortsett fra i Røros og i Trondheim hvor det er egne byantikvarer.¹²¹

Dette medfører at fylkeskommunen i Sør-Trøndelag bruker i større grad sine ressurser på befaringer og som Eide sier i intervjuet, han gjør minst mulig etterarbeid samtidig som tiden går mest med på befaringer, mailer og møter.

Det kommer tydelig frem av den teoretiske delen hva som er ønskelig å få til gjennom bygningsvernrådgivning fra forvaltningens side både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Dette er noe som man ser i Stortings melding 35, Vista Analyse sin rapport om fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet, og Riksantikvaren nettsider.

Dette kan oppsummeres til noen punkter. Det første punktet er håndverk, at fylket skal være en viktig utviklingsaktør og kulturminnemyndighet i den regionale planleggingen. Og gjennom dette skal den regionale planene og strategier være forutsigbare og forpliktende som det står i kapittel 2.7.1. Samtidig er det et behov for å styrke den kommunale forvaltningen, hvor mange kommuner mangler kompetanse og oversikt over sine kulturminner. Etter- og videreutdanning av håndverkere blir gjort for å få en kompetanseheving på antikvarisk håndverk, på grunn av mangel på kompetente håndverkere. Dette er punkter som både blir tatt opp både igjennom intervjuene og i delkapittel 2.7.1 og 2.7.3.

Fylkeskommunene skal jobbe opp mot fredede kulturminner, men yter også tjenester opp mot kommunene i saker som gjelder kulturminner. Dette gjøres på forskjellig måte i Oppland og Sør-Trøndelag. I Oppland benytter de seg i stor grad av de lokale rådgiverne, i motsetning til dette er det fylkeskommunen som gjør dette i Sør-Trøndelag. Som Eide forklarer, så yter han direkte service i plan- og byggesaker til kommunene.¹²²

Det kommer videre frem av intervjuene at det har vært en betydelig satsning på samarbeid mellom forvaltningen, eiere, og rådgivere de siste 10-15 årene. Det har blant annet vært stor satsning på etterutdanning av håndverkere i begge fylkene. Eksempelvis gjennom kursing på bygningsvernsenteret på Røros eller gjennom høyskoleutdanningsprogrammet.

¹²¹ Stfk.no, Bygningsvern, 11.04.2017

¹²² Intervju med Tore Røbergshagen 06.03.2017 og Trond Eide, 14.03.2017

Det er også tydelige forskjeller på arbeidsmetoden til de to fylkene, hvor man i Oppland benytter seg i stor grad av rådgivere til diverse oppdrag, mens i Sør-Trøndelag så drar fylkeskommunen selv på befarings i større grad.¹²³

Dette medfører som Eide hos Sør-Trøndelag fylkeskommune sier i delkapittel 5.3.1, at mye av tiden går med på befaringer, han ser på dette som holdningsbyggende arbeid og en form for kursing.

I Oppland drar fylkeskommunen også på en del befaringer, men benytter seg også til dels av de ulike rådgiverne i distriktene,¹²⁴ både som deltakere på befaringer og på den måten at rådgiver drar på befaring og skriver en rapport til fylkeskommunen i forkant eller i sammenheng med en søknad. De bruker rådgiverne som informanter som både kan innhente informasjon og gjøre vurderinger.¹²⁵

5.4.2 Rådgivere på museum

Et sentralt tema når man diskuterer bygningsvernradgivning på museer, er hvorvidt radgivning skal være en del av det museale oppdraget. Gjennom å se på styringsdokumenter og museumsfaglig teori i kapittel 2.8 så konkluderes det med at radgivning på museum er en god løsning for museene og for forvaltningen, og at denne rollen har vært sentral for de kommunale kulturminneplanene. Gjennom bruk av museene som rådgivere så kan det føres en mer utadrettet formidling av kulturarven uten at folk må dra til selve museet.

Som nevnt tidligere gjennom henvisning til stortingsmelding, er det mangel på håndverkere med kompetanse på antikvarisk håndverk i byggebransjen. En plass hvor denne kompetansen eksisterer, er på bygningsmuseene som kan ha håndverkere som er kompetente på dette feltet. Og i tråd med museenes samfunnsrolle skal de drive med aktiv formidling. De skal også stille ut/ formidle immateriell kulturarv. Hvordan skal de gjøre dette? En løsning rundt denne tematikken er nettopp å drive en mer utadrettet virksomhet gjennom bygningsvernradgivning. Museene har kanskje ikke ressursene til å ta på seg praktiske oppdrag utover sine egne samlinger, men de har kanskje mulighet til å bidra til blant annet opplæring, involvere seg i kulturhistoriske bygninger i sin region og samtidig hjelpe eiere av disse byggene. Dette kan de gjøre ved at dette ivaretar deres samfunnsoppdrag gjennom å ivareta den materielle og immaterielle kulturarven. En annen fordel med radgivning på

¹²³ Intervju med Tore Røbergshagen 06.03.2017 og Trond Eide, 14.03.2017

¹²⁴ Intervju med Tore Røbergshagen 06.03.2017

¹²⁵ Intervju med Tore Røbergshagen 06.03.2017

museer er at museenes uavhengige rolle ovenfor forvaltningen kan medføre mer kvalifisert veiledning opp mot eiere.¹²⁶ Dette påpekes også i rapportene fra Oppland fylkeskommune hvor de benytter seg av museer som base for bygningsvernrådgivningen i fylket. Oppland vurderes gjennom stortingsmeldingen som en plass med gode resultater gjennom verdiskapningsprogrammet hvor de har en forutsigbar forvaltning, med styrking av håndverkerkompetansen og næringene rundt denne.

5.4.3 Museum og Byantikvar

Sammenligningsgrunnlaget for museene og Byantikvaren ligger mye i rådgivningen overfor kommunene, men også den rådgivningen som skjer opp mot eiere av bygninger. Byantikvaren forholder seg alltid til plan- og bygningsloven og reguleringsplanen når de jobber med rådgivning, som en del av forvaltningen. Museale rådgivere må fortsatt forholde seg til at lovverket er der, men står friere til å utale seg, siden de ikke er like bundet til de retningslinjene forvaltningen må følge. Dette kan også for eiere føre til at terskelen for å ta kontakt med rådgiver er lavere enn for å ta kontakt med fylkeskommunen. Det kan også oppleves for eiere at rådgiveren er mer på «deres side». En rådgiver vil jo ikke si at dette kan jeg ikke godkjenne, de vil heller si noe slikt som: «Dette kommer ikke fylkeskommunen til å godkjenne, vi må finne en annen løsning.» I tillegg har de også en annen måte å forklare hvorfor enkelte løsninger ikke kan godkjennes eller en annen måte forklare dette på i forhold til forvaltningen.

Utover dette har de også en tettere tilknytning til området, noe som trekkes frem i intervjuet med fylkeskommunen i Oppland. Dette trenger ikke å være tilfelle alle steder, men det er nødvendig med en lokal tilknytning for å ha en troverdig rolle. Et annet punkt som kan spille inn, er omfanget av rådgivningen som gis. De begrenser seg ikke til hva som er fredet, men har også anledning til å komme på befaring på hus som ikke er fredet, enten som en del av en søknad om støtte til eksempelvis Kulturminnefondet, eller som en tilstandsvurdering. Her er det tilbudet som eksisterer som er med på å validere rollen. Dette virker som et viktig poeng i Oppland da tematikken rundt de lokale rådgiverne som er uavhengige trekkes frem som noe positivt både av rådgiver og fylkeskommunen.

Videre så gir gjerne Byantikvaren råd i forkant av en formell sak som medfører at søknadene som regel er i tråd med de planene som er satt for området, dette må være sentralt for å unngå

¹²⁶ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

konfliktsaker samtidig som at dette gir Byantikvaren anledning til å begrunne overfor eier verdiene i bygget før en eventuell konflikt oppstår.

Overfor eiere så er det tydelige forskjeller i form av rådgivning mellom museene og Byantikvaren. Det er på grunn av at de har forskjellige roller, som også medfører at tjenestene de yter er forskjellige fra museene i forhold til private eiere. Begge drar på befaringer, men Byantikvaren lager ikke tilstandsvurderinger og kostnadsoverslag. På befaringene til Byantikvaren er det større fokus på fremgangsmåte, rammer for hva som kan gjøres og muligheter for tilskudd.

Dette betyr at for eiere så er rådgivere fra et museum en fordel.

5.5 Sammenligning

5.5.1 Sammenligning av forvaltningspraksis

I begge fylkene har det vært en satsning på etterutdanning og kompetanseheving for håndverkere innen antikvarisk håndverk de siste 10-15 årene. Alle intervjuobjektene mener at denne satsningen har vært positiv. Det har vært en satsning på utdanning av antikvariske håndverkere som har bidratt til en økende næring innen feltet, samtidig som dette har vært et holdningsskapende verktøy opp mot eiere og lokalbefolkning, og lokale næringer. Særlig viktig har verdiskapningsprogrammet vært i Oppland med etableringen av de regionale rådgivere på museene som viktige støttespillere for alle som er involverte i bygningsvern enten det er forvaltningen selv, kommunene, eiere eller håndverkere. Dette reflekteres også i teorikapitlet hvor etterutdanning og videreutdanning av håndverkere trekkes fram som viktige satsningsområder.

Som påpekt så er det store forskjeller i forvaltningspraksisen i de to fylkene hvor fylket i Oppland har i stor grad benyttet seg av endringer gjennom verdiskapningsprogrammet til satsningen på etterutdanning og kompetansehevingen for håndverkere. I tillegg så benytter de seg av rådgiver særlig gjennom etableringer av rådgivernetverket. Mens Sør-Trøndelag fylkeskommune i større grad fortsatt har kontrollen selv over rådgivningen. Dette på grunn av hvordan de ser på seg selv. I tillegg så virker det som om det er mangel på kompetanse i distriktene i Sør-Trøndelag, noe som også påpekes i strategiplanen til fylkeskommunen.

5.5.2 Rådgiver og bygningsvernssenter

Så hører bygningsvernsrådgivning hjemme på museum? Som nevnt tidligere i oppgaven, er det mangel på håndverkere med kompetanse på antikvarisk håndverk i byggebransjen. Men en av de plassene man kan finne denne kompetansen, kan være på museene. Og i tråd med museenes samfunnsrolle skal museene drive med aktiv formidling. De skal også stille ut/formidle immateriell kulturarv. Hvordan skal de gjøre dette? En løsning rundt denne tematikken er nettopp å drive en mer utadrettet virksomhet gjennom bygningsvernsrådgivning. Museene har kanskje ikke ressursene til å ta på seg praktiske oppdrag utover sine egne samlinger, men de har kanskje mulighet til å bidra til blant annet opplæring, involvere seg i kulturhistoriske bygninger i sin region og samtidig hjelpe eiere av disse byggene. Dette kan de gjøre gjennom at dette ivaretar deres samfunnsoppdrag gjennom å ivareta den materielle og immaterielle kulturarven. En annen fordel med rådgivning på museer er at museenes uavhengige rolle ovenfor forvaltningen, kan medføre at de kan gi kvalifisert og god veiledning opp mot eiere¹²⁷

I denne sammenhengen står Rørosmuseet i en særstilling med tanke på resten av de instansene som er undersøkt, da museet har eget bygningsvernsenter hvor det jobbes med antikvarisk håndverk og rådgivning både mot private eiere og opplæring av håndverkere.

Gjennom de undersøkelsene som er gjort, konkluderes det med at på selve rådgiverfronten er arbeidsoppgavene mye av det samme på bygningsvernsenteret i Røros og som rådgiver ved Gudbrandsdalsmusea, det er i større grad fokus på utdanning og kursing på bygningsvernsentere, men dette er noe som påpekes av Syse at det er andre aktører som gjør dette i Nord-Gudbrandsdalen.

5.6 Hvem har muligheten til å benytte seg av bygningsvernsrådgivere?

Slik situasjonen er i dag, er det hovedsakelig eiere av fredede bygninger som blir prioritert av forvaltningen når det gjelder deres til rådgivning, dette er selvsagt logisk med tanke på deres samfunnsoppdrag.

For eiere som har gamle bygninger som ikke er fredet, så er det vanskelig å få rådgivning fra forvaltningen. Disse må da enten bruke håndverkere eller museene. Den løsningen som de har med regionale rådgivere på museene, setter ikke begrensninger på hvilke hus det går an å få

¹²⁷ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

rådgivning på. Den begrensningen som settes på ett dagsverk gratis veiledning per eier i Oppland. Arbeid utover dette kan det tas betalt for.

På bygningsvernssenteret på Røros har man noe av det samme hvor første befaring og rådgivning er gratis.¹²⁸ Utfordringen med denne er at den er geografisk begrenset, og at tilsvarende tilbud ikke finnes i resten av fylket. Dette betyr at på et fylkesnivå er dette et betydelig mindre tilbud i Sør-Trøndelag i forhold til Oppland. Det kan argumenteres for at Byantikvaren i Trondheim har noen slike oppgaver. Men også de er begrenset til Trondheim og er begrenset til å forholde seg til plan- og bygningsloven, og reguleringsplanene, i tillegg til at de ikke lager tilstandsrapporter.

Dette reflekteres også i fylkeskommunene, noe som kommer fram i intervjuene. I intervjuet med Sør-Trøndelag fylkeskommune sier Trond Eide at han er på cirka 200 befaringer i året og bruker mye ressurser på dette.

Det kan stilles spørsmål om Sør-Trøndelags metode med kurs for den kommunale forvaltningen som nevnt i kapittel 2.7.3, er en levedyktig metode og ressursbruk fra fylkets side når det påpekes at dette er personer som byttes ut ofte. Samtidig som det er per i dag ingen alternativer til dette. Det er mulig at ansettelsen av regionkonservatorer kan være en løsning eller medføre at det ikke er nødvendig å holde disse så ofte fra fylket sin side.

Det kommer fram av både intervjuene og planene som er undersøkt gjennom oppgaven at det både har vært og er en satsning på samspill mellom forvaltning, håndverkere, eiere, og næringslivet i begge fylkene. Selv om dette er gjennomført gjennom til dels svært ulike måter. I Oppland bærer satsningen et preg av å være helhetlig og oversiktlig gjennom verdiskapningsprogrammet hvor de har satset hard over lengere tid med opprettelsen av rådgiverstillingene og utdanningstilbud av håndverkere innenfor antikvariskhåndverk.

Opprettelsen av bygningsvernssenteret på Røros og de tidligere planene for opprettelsen av et slikt senter i Trondheim kan kobles opp mot stortingsmelding 35, og selv om bygningsvernssenteret på Røros ble opprettet før verdiskapningsprogrammet, så har slike sentre blitt trukket fram i stortingsmelding 35 som gode eksempler på kompetanseheving på håndverksfeltet og de mulighetene som dette gir på rådgiverfronten.¹²⁹

¹²⁸ Roroseet.no, Våre tjenester, 03.04.2017

¹²⁹ Regjeringen.no, Stortingsmelding 35 Framtid med fotfeste: 53

Både stortingsmelding 35 og de regionale strategiplaner kan kobles sammen og sees som en helhetlig plan, dette gjennom at såpass store deler av stortingsmeldingen handler om bygningsvern, rådgivning og forvaltning. Dette er også hovedtematikken i denne oppgaven. Den forvaltningen og rådgivningen som foregår i Oppland, kan sees som mer i tråd med budskapet i stortingsmeldingen. I Sør-Trøndelag går det også an å si at forvaltningen og rådgivningen er knyttet opp mot stortingsmeldingen, gjennom satsningsområder, og særlig etableringen av bygningsvernsenter som påpekes av stortingsmeldingen som positivt. Vitaliseringprogrammet på bryggene i Kjøpmannsgata i Trondheim kan også sees som en satsning på samarbeid med næringslivet. Denne tematikken hvor forvaltningen satser på samarbeid kan også kobles opp mot målsetningen ved verdiskapningsprogrammet som omtales i kapittel 2.7.1, men dette prosjektet er ikke ennå fullført og har dermed ikke ført til videre arbeid med etableringen av vitensenteret for bygningsvern ennå, selv om det kommer fram av intervjuet med Byantikvaren at det har ført til tettere samarbeid med håndverkere.

Både etableringen av rådgivernetverket i Oppland og bygningsvernsenteret på Røros er eksempler på god rådgivning etter de punktene som trekkes fram i stortingsmelding 35 i kapittel 2.7.1. I Sør-Trøndelag er det et behov for enten flere bygningsvernsentre eller etablering av rådgiverstillinger eller tilsvarende, noe som påpekes i regional plan for kulturminner for Sør-Trøndelag 2013-2017 hvor det nevnes regionale konservatorer slik som i Malvik og Selbu. Dette for å sikre den kulturminnefaglige kompetansen i kommunene, og planer for etableringen av et bygningsvernsentre eller vitensenter for bygningsvern som det kalles i planen, for kompetansebygging, publikumstilbud og forskning innenfor bygningsvern.¹³⁰

5.7 Hva er god rådgivning?

Et sentralt punkt er rådgivning opp mot søknader til Kulturminnefondet. I dette må det være positivt for eiere og for ivaretagelse av ikke fredede kulturminner at eiere har en mulighet til å få både støtte gjennom Kulturminnefondet og at de har muligheter til rådgivning gjennom en bygningsvernsrådgiver noe som gjør dem bedre egnet til å ivareta sine gamle bygninger.

Det er viktig å ha tilgang på antikvariske håndverkere for å i hele tatt ha anledning til utføre prosjekter, og dette er dermed et grunnlag som må være på plass for å kunne drive med rådgivning. Dette noe som gjentatte ganger tas opp av stortingsmeldinger, rådgivere og

¹³⁰ Stfk.no, Regional plan for kulturminner 2013-2017: 39

forvaltning, da det er sentralt for å utføre oppdrag. Dette er noe som har vært et satsningsområdet for begge undersøkelsesområdene over tid.

Finnes det en fasit på hvordan bygningsvernrådgivning bør foregå? Det er ingen endelig fasit på dette, men det er noen rammer som bør være med når man jobber med denne typen rådgivning. Man må forholde seg til de antikvariske prinsippene som er gjeldende. Det er sentralt å vite hvilke verdier det er viktig å ivareta.

Det er også noen punkter i intervjuene hvor flere av intervjuobjektene tar opp rådgivning og hva som er viktig innenfor dette. Dette er for eksempel opplæring både i forhold til eiere og håndverkere. Motivering er et annet eksempel på god rådgivning, med dette så menes det at arbeid slik som de ulike formene for tilbud av tjenester til eiere og håndverkere, og lavterskeltilbud kan være motiverende for eiere. Dette innebærer også at økonomiske virkemidler slik som støtte fra kulturminnefondet er motiverende for eiere. Os påpeker gjennom intervjuet at fokuset på håndverkere er med på å demokratisere forvaltningen når håndverkere kan være med å diskutere prinsipper i bygningsvernet.

Utover dette så tar intervjuobjektene opp noen sentrale elementer som rådgivningen innebærer. Dette er punkter som går ut på hva som praktisk må gjøres, rammer for hva som kan gjøres, priser, forslag til løsninger og å informere om støtteordninger.

Det kommer tydelig frem at det er ulike nivåer av rådgivning og ansvarsområder for disse. Det er forskjeller mellom forvaltningen av kulturminner gjennom plan- og bygningsloven og kulturminneloven, lokal, regional og nasjonal forvaltning, også har man rådgivningen som skjer via museum som står på siden av denne som en egen type rådgivning.

Noe som kommer frem av intervjuene, er hvor mye av arbeidet som intervjuobjektene gjør som kan kategoriseres som rådgivning, noe som medfører at det er vanskelig å kategorisere noe som «god» rådgivning. Dette blir det samme som å si hva godt bygningsvern er noe som vil variere etter hvem man spør. Det finnes verdikriterier, men ingen fast fasit på hvilke som er viktigst for akkurat dette bygget og vil variere fra bygg til bygg. Noe av det samme kan sies om hva god rådgivning er også. Hva god bygningsvernrådgivning er, vil variere fra hus til hus og fra eier til eier.

Mesteparten av de bygg som kan beskrives som å ha en kulturell verdi, er ikke vernet etter lovverket. Vern av disse er som regel noe som går på eiers premisser, og en troverdig

forvaltning eller rådgiver står i en sterkere posisjon ovenfor eiere av slike bygg gjennom både sin troverdighet og gjennom at de bidrar til en styrking av eiers forhold til bygget.

Hvem er bygningsvernrådgivning for? Bygningsvernrådgivning må være for byggene samtidig som dette da krever at eier ønsker å ivareta bygningen. Dette er mye av forutsetningene for at bygningsvernrådgivning må rette seg mot eiere, og er avhengig av et godt forhold til disse. Dette fører også til at rådgivning fristilt fra forvaltningen er godt for troverdigheten til rådgivere. Dette er grunnen til at dette påpekes som viktige argumenter i Oppland.

Noe som er viktig når man jobber som bygningsvernrådgivning, er å forsøke å ivareta de kulturhistoriske verdiene i bygningen på best mulig måte, samtidig som man skal være til hjelp for eier som ikke ser de samme verdiene. Da kan det komme spørsmål om alternative løsninger som er rimeligere. For en rådgiver som er fri fra forvaltningen, så vil det være rådgivningen mot eieren som er viktigst, som også styrker deres posisjon og troverdighet. Samtidig så vil rådgiver gi informasjon til eier om at dette vil bli avist av Kulturminnefondet, eller dette vil ikke fylkeskommunen gå med på.

Jeg tror en god rådgiver er en rådgiver som prioriterer eier først, det er den beste rådgivningen. Dette forutsetter at rådgiver har kunnskap til å kunne gi råd til eiere, men også kunnskap om forvaltningen og deres praksis. På grunn av dette kan det være lurt å ha et tett samarbeid mellom disse. Dette er en god løsning da det styrker troverdigheten til forvaltningen, som igjen styrker forholdet eiere har til sine kulturminner.

Selv om midlene som kulturminnefondet råder over er små og største andelen av eiere som søker midler til istandsetting avslås, så har fondet ført til et engasjement for kulturminner gjennom sine midler, gjennom at eiere må redegjøre for sitt prosjekt, tilstand og framdrift. Det samme gjelder når eier skal planlegge tiltak, at det er kunnskap om at hvis eier utfører etter antikvariske prinsipper, er det mulig å få økonomisk støtte og godkjenning av prosjektet.

For å vurdere om det kommer noe ut av rådgivningen, så er dette noe som må vurderes av de som jobber med det. Gjennom intervjuene som er gjort, så kan det konkluderes at bygningsvernrådgivninger har en effekt. Viktige punkter som samarbeid, utdanning og næringslivsutvikling trekkes frem fra flere hold, samtidig som effektene av denne rådgivningen varierer mellom intervjuobjektene, hvor den settes mer i et positivt perspektiv i

Øppland. Dette er enten fordi modellen er bedre eller at det har vært en bedre evaluering av dette gjennom verdiskapningssatsningen.

Det kan stilles spørsmål om hvorfor de ikke har lagt seg på en lignende modell i Sør-Trøndelag tidligere da de har gode erfaringer med bygningsvernsenteret. Dette kan muligens skyldes mangel på ressurser og tid.

6 Konklusjon

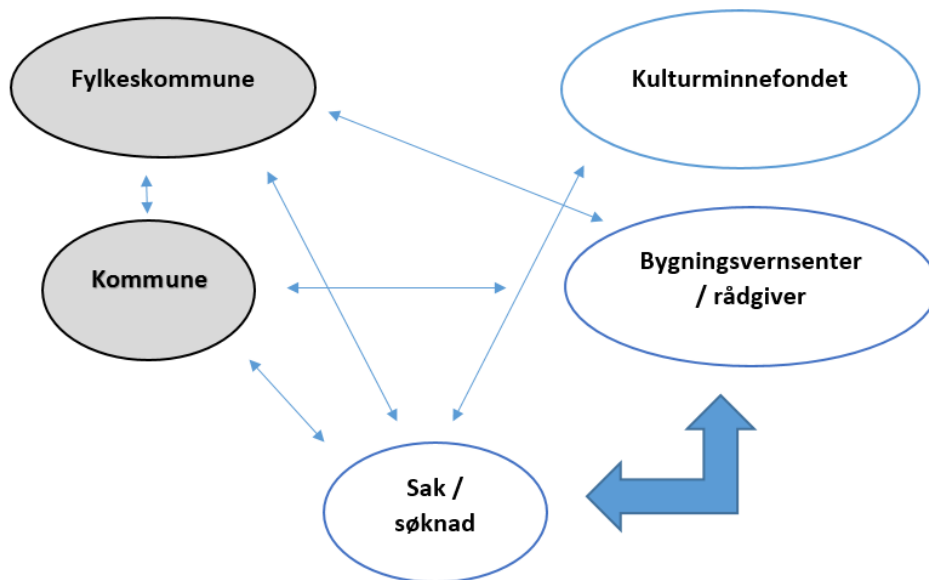
Helhetlig så eksisterer det ingen fasit på hva god bygningsvernrådgivning er siden dette vil variere fra prosjekt til prosjekt, og mellom ulike eiere. Samtidig er det fra flere hold belyst en del punkter over hva god rådgivning bør inneholde, dette gjennom intervjuer, stortingsmeldinger og strategiplaner. Disse punktene er det valgt å dele inn i fire kategorier: kunnskap og ferdigheter, troverdighet, prioriteringer, og service.

Kunnskap og ferdigheter kan videre deles inn i sentrale punkter for stillingen. En rådgiver må ha kunnskap om bygningsvern, antikvarisk håndverk, tekniske løsninger, forvaltningspraksis og lovverk. Dette er sentralt for å kunne stille som representanter for forvaltningen ovenfor eiere, eller å gi råd til eier.

Troverdighet handler om tilliten rådgiveren har overfor eiere av bygninger. Dette kan deles inne i punkter som lokal tilknytning med lokal spisskompetanse. Videre kan denne tilknytningen lette kommunikasjonen mellom eiere og rådgivere. Erfaring er også nødvendig når det gjelder troverdighet. Det siste punktet om troverdighet er standardisert praksis, det vil si at eiere vet hva slags tilbud som eksisterer og at rådgiver har fast praksis.

Prioriteringer handler om at rådgiver prioritere rett, dermed er det viktig at de ikke representerer myndigheter. At rådgivere prioriterer private eiere er sentralt i dette. Samtidig er det også sentralt om rådgivningen ligger på museum eller bygningsvernsenter og at rådgiver jobber aktivt med formidling blant annet gjennom opplæring og kursing.

Service handler om forholdet mellom eiere og rådgivere. Rådgivere må være innstilt på å hjelpe eiere. Med de tjenestene som rådgiver yter som vurderinger og forslag til tiltak. At rådgiver informerer eier om støttemuligheter, hjelper til med å lage budsjett og kan henvise til flere håndverkere som har kompetanse på området.

Figur 1: Modell for struktur for god rådgivning, laget at Trym Sundseth.

Gjennom å gi god rådgivning har man i tillegg også muligheten til en god organisatorisk modell for søknader og saker som kommer inn. En slik modell kan en se i figur 1. I denne figuren forklares det jeg mener er en god modellen for samspill mellom forvaltning, rådgivere og eiere. Her starter eier med fire muligheter. Er det søknad som må inn til enten kommunen eller fylkeskommunen kan eiere velge om de ønsker å gå direkte til ansvarlig forvaltning eller via rådgiver. Om det er søknad til kulturminnefondet kan eier også sende denne inn selv eller be om rapport fra rådgiver som kan sendes ved eventuell søknad for å sikre de faglige delene av søknaden. Samtidig så kan rådgiver brukes av forvaltningen, som informanter, befaringer og til rapporter. Dette er hva de ulike pilene i figuren illustrerer. Til venstre i figuren har man forvaltningen, øverst er støttemuligheter, til høyre er de delene som havner utenfor forvaltningen og de to punktene nederst er det som kalles førsteinstans i Oppland.

Modellen viser hvordan ulike bygningsvernssaker kan gå gjennom de forskjellige aktørene i forespørsler som omhandler lov, råd, søknader, og tilskudd. Figuren er basert på forvaltning og rådgiversystemet til Oppland. Gjennom denne og de fire punktene for god rådgivning konkluderes det med at denne modellen er god både for eiere og forvaltningen. På forvaltningssiden kan dette sees som en avlastning, gjennom at det blir færre saker som kommer inn til dem, sakene er bedre belyst og tilfeller som ikke er deres ansvarsområde ikke blir sendt til feil del av forvaltningen.

For eiere er dette en utvidelse av tilbudet som eksisterer på bygningsvern, som blant annet kan være med på å korte ned behandlingstiden på saker, hindre avslag, og samtidig gi bedre forståelse for egne bygg, med de verdiene de har.

Nå er både god rådgivning redegjort for og fordelene for eier og forvaltningen, men hva er fordelene med bygningsvernådgivning? Grunnen til å verne gamle bygg er jo å ivareta vår felles kulturarv. Men hva slags begrunnelse har vi for å ivareta de byggene som ikke er vernet? Selv om byggene ikke er vernet, så har de fortsatt en verdi, selv om denne kan sees på som begrenset og har gjerne på grunn av dette ikke offisielt vern. I tillegg så kan det argumenteres for at hensyn til miljø kan trekkes fram som argumentasjon.

Det er igjennom denne oppgaven svart på problemstillingene som var hva bygningsvernådgivning er, er rådgivning på museum en god løsning og hva er god rådgivning.

Det er på både fordeler og ulemper med at oppgaven har vært såpass begrenset. Det som styrker oppgaven er at det gir muligheter til å undersøke bakgrunnen for praksisen både på et nasjonalt nivå men også gjennom den regionale praksisen. Samtidig så kan den begrensningen også være en ulempe da det ikke har vært mulig å undersøke flere modeller hos flere fylkeskommuner og redegjøre for disse. Dette er noe som kan være spennende å se på sammen med resultatet av de ulike verdiskapningsprosjektet. Det ser til slutt ut som om det er endringer i rådgiverstrukturen i Sør-Trøndelag med opprettelsen av regionale stillinger, og gjennom etableringer av bygningsvernssenter i Trondheim.

7. Kilder

7.1 Intervjuoversikt

Intervju utført med Roy Åge Håpnes, 28.02.2017, Byantikvaren i Trondheim

Intervju utført med Tore Røbergshagen, 06.03.2017, Oppland fylkeskommune

Intervju utført med Kolbjørn Vegar Os, 10.03.2017, Bygningsvernsenteret Rørosmuseet (Museene i Sør-Trøndelag)

Intervju utført med Trond Eide, 14.03.2017, Sør-Trøndelag fylkeskommune

Intervju utført med Håvard Syse, 16.03.2017, Lesja bygdemuseum (Gudbrandsdalsmusea)

7.2 Litteratur

Rogan, Bjarne og Amundsen, Arne Bugge: *Samling og museum, Kapitler av museenes historie, praksis og ideologi*, Oslo, 2010.

Christensen, Arne Lie: *Den norske byggeskikken, Hus, og bolig på landsbygda fra middelalder til vår egen tid*, Oslo, 1995.

Kunsten å bevare, Om kulturminnevern og fortidsinteresser i Norge, Oslo, 2011.

Det kongelige kultur- og kirkedepartement: *Stortingsmelding nummer 49, Framtidas museum, Forvaltning, forskning, formidling, fornying*, Oslo, 2009

Holme, Jørn: *Kulturminnevern, lov, forvaltning, håndhevelse*, bind 1, Oslo, 2005.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend, *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo, 2015.

Leden, Siv, Kulturrådet: *Prioriteringer i bygningssamlinger, Bygningsforvaltning i museer, Metode for prioritering i bygningssamlinger*, Oslo.

Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27.06.2008, nr. 71, sist endret 16.12.2016, nr. 100.

Lov om kulturminner av 09.06.1978, nr. 50, sist endret 19.06.2015, nr. 65.

Sør-Trøndelag fylkeskommune, *Regional utvikling*, møtereferat 11.08.2016,

dokumentnummer 201217239-68.

Sør-Trøndelag Historielag: Referat møte kystmuseet, Hitra, 31.08.2016.

7.3 Nettkilder

Det kongelige miljøverndepartement: *Stortingsmelding nummer 35, framtid med fotfeste, kulturminnepolitikken*, 2012-2013, tilgjengelig fra:

<<https://www.regjeringen.no/contentassets/d188971bddf84055a6e3d2161e6c3ea3/no/pdfs/stm201220130035000dddpdfs.pdf>> 2013, sist nedlastet 10.05.2017

Gudbrandsdalsmusea, tilgjengelig fra:<<http://www.gudbrandsdalsmusea.no/>>u.å, sist nedlastet 25.04.2017

Ibenholt, Karin, Toftdahl, Hanne, Kiil, Kari, Grorud Christian, Vista analyse AS, *Fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet*, 2012, tilgjengelig fra: <

https://www.vista-analyse.no/site/assets/files/5808/va_rapport_2012-24_fylkeskommunen_som_regional_kulturminnemyndighet.pdf> 2012, sist nedlastet 10.05.2017

Kulturminnefondet, *Regnskapsrapport*, tilgjengelig fra:

<<http://kulturminnefondet.no/soknad/regnskapsrapport/>> u.å, sist nedlastet 04.05.2017

Miljødirektoratet, *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*, tilgjengelig fra:

<<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Kulturlandskap/Utvalgte-kulturlandskap-i-jordbruket/>> 15.5.2013 sist nedlastet 01.05.2017

Museene i Sør-Trøndelag, *Unike museer*, tilgjengelig fra: <<http://mist.no/unike-museer>> u.å, sist nedlastet 25.04.2017

Norges verdensarv, *Bergstaden Røros*, tilgjengelig fra:

<<http://www.norgesverdensarv.no/bergstaden-roeros.134752.no.html>> u.å, sist nedlastet 25.04.2017

Oppland fylkeskommune, *Bygningsvern Oppland*, tilgjengelig fra:

<<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?MIId=273&FilId=3956>> 2013 sist nedlastet 08.04.2017

Oppland fylkeskommune, *Kulturarv*, tilgjengelig fra:

<<https://www.oppland.no/fagomrader/kulturarv/>>01.09.2016 sist nedlastet 25.04.2017

Oppland fylkeskommune, *Ansattoversikt*, tilgjengelig fra: <<https://www.oppland.no/kontakt-oss/finn-ansatt/>> u.å, sist nedlastet 25.04.2017

Oppland fylkeskommune, *Kulturarvstrategi for Oppland 2015-2020, Kulturarv forankrer og løfter Oppland*, tilgjengelig fra: <

<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=1818&FilId=616>> sist nedlastet 10.05.2017

Oppland fylkeskommune, *Kulturminnesatsing 2007-2010*, tilgjengelig fra:

<<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=2477&FilId=3761>> 2010, sist nedlastet 10.05.2017

Oppland fylkeskommune, *Bygningsvern Oppland*, tilgjengelig fra:

<<https://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=273&FilId=3956>> u.å, sist nedlastet 11.05.2017

Riksantikvaren, *Tilsyn og vedlikehold*, tilgjengelig fra:

<<http://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Raad-om-bygningsvern/Tilsyn-og-vedlikehold>> u.å, sist nedlastet 04.04.2017

Riksantikvaren, *Ordforklaring*, tilgjengelig fra: <

<http://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Ordforklaringer-og-ordlister/Ordforklaringer-bokmaal#lokal>> u.å, sist nedlastet 10.05.2017

Riksantikvaren, *Kulturminneforvaltningen*, tilgjengelig fra:

<<http://www.riksantikvaren.no/Om-oss/Kulturminneforvaltningen>> u.å, sist nedlastet 04.05.2017

Riksantikvaren, *Byantikvaren*, tilgjengelig fra: <<http://www.riksantikvaren.no/Om-oss/Kulturminneforvaltningen/Byantikvarer>> u.å, sist nedlastet 04.05.2017

Riksantikvaren, *Kulturarvens samfunnsnytte*, tilgjengelig fra:< hdl.handle.net/11250/2367762 > 2015, sist nedlastet 11.05.2017

Rørosmuseet, *Om Rørosmuseet*, tilgjengelig fra:<<http://rorosmuseet.no/om-rorosmuseet>> u.å, sist nedlastet 25.04.2017

Rørosmuseet, *Våre tjenester*, tilgjengelig fra:<<http://rorosmuseet.no/vare-tjenester>> u.å, sist nedlastet 03.04.2017

Store norske leksikon, *Oppland*, tilgjengelig fra: <<https://snl.no/Oppland>>15.01.2017, Sist nedlastet 28.04.2017

Store norske leksikon, *Gudbrandsdalen*, Geir Thorsnæs, tilgjengelig fra: <<https://snl.no/Gudbrandsdalen>> 12.08.2011, Sist nedlastet 01.05.2017

Store norske leksikon, *Sør-Trøndelag*, tilgjengelig fra:<<https://snl.no/S%C3%B8r-Tr%C3%B8ndelag>> 06.05.2017, sist nedlastet 28.04.2017

Sør-Trøndelag fylkeskommune, *bygningvern*, tilgjengelig fra:<<https://www.stfk.no/no/Tjenester/Kulturminnevern/Bygningsvern/>> 02.10.2014, sist nedlastet 11.04.2017

Sør-Trøndelag fylkeskommune, *enhet for regional utvikling*, tilgjengelig fra: <https://www.stfk.no/no/Om_fylkeskommunen/Administrative_enheter/Enhet_for_regional_uttvikling/> 10.04.2013, sist nedlastet 25.04.2017

Sør-Trøndelag fylkeskommune, *Kontaktinfo*, tilgjengelig fra: <<https://www.stfk.no/Tjenester/Kulturminnevern/Kontaktinfo/>>02.02.2017, sist nedlastet 25.04.2017

Sør-Trøndelag fylkeskommune, *Regional plan for kulturminner, for Sør-Trøndelag 2013-2017* tilgjengelig fra: <<https://www.stfk.no/Documents/kulturminnevern/Kulturminneplan%202014-15/Utviklingsplan%202013-16.pdf>>u.å, sist nedlastet 10.05.2017

Trondheim kommune, *Byantikvaren*, tilgjengelig fra: <<https://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/>> 03.02.2017, sist nedlastet 06.02.2017

Trondheim kommune, *Byantikvaren*, tilgjengelig fra: <<https://www.trondheim.kommune.no/byantikvaren/kontakt/>>10.04.2017, sist nedlastet 25.04.2017

8. Vedlegg

8.1 Informasjonsskriv

Hei,

Mitt navn er Trym Sundseth, og jeg studerer kulturminneforvaltning ved NTNU. Jeg skriver for øyeblikket på min masteroppgave om rollen til bygningsvernsrådgivere og ønsker å utføre noen intervjuer rundt denne tematikken. Jeg lurte på om det er noen ved som jobber med dette feltet og som det kunne vært mulig å intervjuer? I så fall ber jeg om å bli satt i kontakt med denne/disse personen(e).

Min veileder er Aud Mikkelsen Tretvik, og hun kan kontaktes på tlf. 73 59 64 49, e-post aud.tretvik@ntnu.no

Hilsen Trym Sundseth

8.2 Intervjuguide

- Hva er din stilling?
- Hvor lenge har du vært i stillingen?
- Hva er din faglige bakgrunn?
- Hvordan jobber du med bygningsvernsrådgivning?
- Hvilke arbeidsoppgaver har du i forhold til eiere?
- Hvordan jobber du opp mot den offentlige forvaltningen?
- Jobber du opp mot bygging av nye bygg på eksisterende miljøer/gårder?
- Drar du på befaringer?
- Hva slags type etterarbeid er vanlig etter en befaring?
- Informerer du eier om søknadsmuligheter?
- Hjelper du til med å skrive søknader?
- Driver du med kursing?
- Jobber du opp mot håndverkere?
- Tar du på deg praktiske oppdrag?
- Hvordan gjør du dette? I form av kursing? Er du med på befaringer?
- Har du andre arbeidsoppgaver utenom det som tidligere er nevnt?

- Har du noen tanker om hvilke virkninger arbeidet ditt har?
- Er det noe du vil legge til?